

Vrije Universiteit Brussel

Onderzoek naar de participatie aan het verenigingsleven van Turkse nieuwkomervrouwen die migreren in het kader van gezinshereniging

Soort: Eindwerk in de Agogische Wetenschappen, Culturele Agogiek

Student: Ellen Peeters

Promotor: Prof. Dr. M. De Metsenaere

Opdrachtgever: vzw Steunpunt voor Allochtone Meisjes en Vrouwen

Academiejaar 2004-2005

WETENSCHAPSwinkel

Brussel

Onderzoek naar de participatie aan het
verenigingsleven van Turkse
nieuwkomervrouwen die migreren in het kader
van gezinshereniging

Eindwerk voorgelegd voor het behalen van de graad van licentiaat in de
Culturele agogiek door

Peeters Ellen

Academiejaar 2004-2005

Promotor: Prof. Dr. M. De Metsenaere

Co-promotor: Prof. Dr. D. Verté

Aantal woorden: 14829

WOORD VOORAF

Dit werk is het resultaat van een lange, leerrijke maar soms ook moeizame zoektocht. Gedurende deze weg hebben velen mij bijgestaan. Deze mensen wil ik hier bedanken voor hun hulp, inzet en morele steun. Hierbij denk ik in de eerste plaats aan mijn ouders omwille van de kansen die ze me geven. Bijzondere dank gaat uit naar mijn promotor Prof. M. De Metsenaere voor het opvolgen van dit onderzoek. Ook de medewerkers van het SAMV, Nadia Babazia en Judith Perneel wil ik danken voor hun steun en hulp tijdens het onderzoek. Ook alle tolken en geïnterviewden die op een enthousiaste manier hun steentje hebben bijgedragen aan deze thesis verdienen een woord van dank. Tenslotte wil ik mijn vrienden bedanken voor hun luisterend oor en morele steun.

INHOUDSTAFEL

Hoofdstuk 1: Inleiding.....	1
I. Inhoudelijke Oriëntatie.....	2
1. Migratiegeschiedenis.....	2
2. Turkse nieuwkomers: situatieschets.....	2
2.1 Gezinsvorming	2
2.2 ‘Import’ huwelijken.....	2
2.3 Het huwelijk zelf	3
2.4 Het leven in België.....	4
2.5 De rol van de vrouw	7
3. Het onthaal	8
II. Probleemstelling en hypothesen.....	9
Hoofdstuk 2: Methodologie.....	10
I. Hypothesen en onderzoeksvragen.....	10
II. Algemene onderzoeksopzet	11
1. Soort onderzoek	11
2. Semi-gestructureerde interviews	11
3. Tolken.....	12
4. Plaats van het interview.....	12
5. Evolutie in de doelgroep.....	12
6. Omschrijving onderzoekstermen.....	14
III. Vragenlijst	15
Hoofdstuk 3: Onderzoeksresultaten.....	16
I. Belangrijke biografische gegevens	16
1. Leeftijd respondent.....	16
2. Afkomst respondent	17
3. Aard van huwelijk	17

4. Verwantschap met partner.....	17
5. Opleidingsniveau.....	17
II. Onderzoeksresultaten uit de interviews	18
1. Onthaal	18
1.1 Impact integratietraject.....	18
1.2 Verwachtingen/beeldvorming van België.....	21
2. Sociaal netwerk	22
2.1 Omgeving	22
2.2 Familie.....	24
2.2.1 Impact van virilokale traditie	24
2.2.2 Omgang met schoonfamilie.....	26
2.2.3 Verstandhouding echtgenoot.....	27
2.2.4 Persoonlijke beslissingen	28
2.2.5 Vrouwen met kinderen	30
3. Participatie aan het verenigingsleven.....	30
3.1 De weg naar de participatie	30
3.2 Verenigingen	31
4. Opleiding en werk	31
5. Invulling van de vrije tijd	33
6. Negatieve ervaringen met Belgen	33
Hoofdstuk 4: Bespreking en conclusies.....	35
Bibliografie.....	40
Bijlagen	43

HOOFDSTUK 1: INLEIDING

Dit onderzoek kadert in het project van het Steunpunt voor Allochtone Meisjes en Vrouwen (SAMV). Het SAMV ondervond dat nieuwkomervrouwen heel weinig participeren aan activiteiten in het middenveld. Daarom is het SAMV gestart met een actieonderzoek dat de positie van nieuwkomervrouwen in kaart wil brengen: zowel hun noden en behoeften alsook hun dromen en levensverhaal.

Deze thesis zal in kader van dit project de situatie van Turkse nieuwkomervrouwen die emigreren in het kader van gezinshereniging als onderwerp hebben. Het etiket waaronder deze vrouwen vallen, namelijk ‘vrouwen en kinderen’, impliceert dat ze passieve, hulpbehoevende slachtoffers zijn. Slachtoffers zijn ze soms wel, maar passief geenszins. Alleen al het feit dat ze een nieuw leven proberen op te bouwen in een vreemde omgeving, toont dat ze actief en bewust hun leven – en dat van hun gezin – in handen willen nemen. Toch lijken ze vaak de weg niet te vinden of worden ze moedeloos door hun onzekere situatie.

Dit onderzoek zal de belemmeringen die deze vrouwen ondervinden om te participeren aan het verenigingsleven trachten te achterhalen en de omstandigheden waarin ze verkeren die hier enigszins een invloed op hebben, bloot leggen.

Het is de bedoeling om het middenveld en andere belanghebbenden een beeld te geven van de situatie van deze vrouwen. Niet alleen hun participatie aan het verenigingsleven wordt aangekaart, maar ook hun visie op hun leven hier en de tradities, hun tijdsbesteding, hun sociaal netwerk, en onthaalfactoren komen aan bod. Er werden hiervoor 10 vrouwen geïnterviewd door middel van semi-gestructureerde interviews.

Aan de hand van de bevindingen kunnen de middelen en strategieën van het middenveld die nodig zijn voor het bereiken van deze doelgroep worden aangepast en dit zonder de situatie van de vrouwen te willen veranderen. Op deze manier zullen deze vrouwen zich minder belemmerd voelen om deel te nemen aan de aangeboden activiteiten. Ook voor de verenigingen en organisaties zelf zal dit de begeleiding van hun doelgroepen en het opstellen van programma's vergemakkelijken.

Aan de hand van de hiernavolgende literatuurstudie zal de probleemstelling worden geformuleerd.

I. Inhoudelijke oriëntatie

1. Migratiegeschiedenis

België was in de 19e eeuw een emigratieland. Deze emigratie duurde tot de helft van de 20^e eeuw in het kader van de seizoensarbeid. De grote vraag naar arbeidskrachten gedurende de grote economische bloeiperiodes veroorzaakten opeenvolgende immigratiegolven in België. Het einde aan deze economische bloeiperiodes leidde in 1974 tot een immigratiestop behalve voor gezinshereniging en huwelijksmigratie. De immigratie in de jaren '80 en '90 bestaat dan ook voornamelijk uit gezinsherenigers en gezinsvormers maar ook uit asielzoekers en illegalen (Timmerman, C., Van der Heyden K., Ben Abdeljelil, y., & Geets, J., 2000).

2. Turkse nieuwkomers: situatieschets

2.1 Gezinshereniging

Het merendeel van de allochtone meisjes en jongens van Marokkaanse en Turkse origine huwt met een partner van het land van herkomst. Deze partner heeft dan het recht om in het kader van gezinshereniging naar België te komen (SAMV, 2005). Juridisch wordt een onderscheid gemaakt tussen 'gezinsvorming' en 'gezinshereniging'. Men spreekt van 'gezinsvorming' wanneer iemand naar België komt 'met het oog op een huwelijk'. Men spreekt van 'gezinshereniging' voor mensen waarvan de band voordien al gevestigd is, door huwelijk of afstamming.

Gezinsvorming houdt in dat de vreemdeling een verblijfsvergunning wil om in België te gaan wonen bij een (huwelijks- geregistreerd of samenwonende) partner, waarbij de relatie is ontstaan terwijl de partner in België woonde. Als een vreemdeling een verblijfsvergunning wil om in België te gaan wonen bij een ander gezinslid dan is sprake van gezinshereniging (Vrouwenraad, 2005).

2.2 'Import'huwelijken

In 2002 kende België een immigratiecijfer van 3.872 Turken en 8.495 Marokkanen. Het grootste gedeelte komt in het kader van familiemigratie. Dat blijkt ook uit de gegevens van het Vlaams Gewest: in de periode 2001 -midden 2003 kwam het grootst aantal anderstalige nieuwkomers uit Marokko (4.507) en Turkije (3.934) waarvan telkens een kleine 3.000 in het kader van volgmigratie. Deze omvat zowel de huwelijksmigratie als de gezinshereniging van kinderen en ouders. Een belangrijk percentage van de nieuwkomers zijn huwelijksmigranten gezien het aantal nieuwkomers onder 18 jaar vrij laag ligt en de grootste groep nieuwkomers zich in de huwbare leeftijdsgroep van 20 tot 39 jaar bevindt, met een duidelijke piek bij de twintigers (Loobuyck, P. 2004).

Het concept 'import' huwelijk slaat op (jonge) mannen en vrouwen, die opgroeiden in Turkije en later (recent) immigrerden naar België via een huwelijk met een (veelal) Turkse partner die reeds in België verbleef. Om een idee te geven van dit fenomeen, worden hieronder volgende cijfergegevens, gegenereerd uit de volkstelling van 1991, geciteerd.

Type partner	Mannen		Vrouwen	
Turkse 'import' partner (van Turkije)	5.511	(74,7%)	3.390	(68,7%)
Turkse immigrant-partner (van België)	1.454	(19,7%)	1.455	(29,5%)
Partner van andere etniciteit ('gemengd' huwelijk)	413	5,6%)	89	(1,8%)
Totaal	7.378	(100%)	4.934	(100%)

Tabel 1: Verdeling 'importeurs' volgens type partner en geslacht (Reniers & Lievens, 1997)

74,7 % van de Belgische mannen van Turkse afkomst kiest voor een Turkse importpartner terwijl slechts 68,7 % van de Belgische vrouwen van Turkse afkomst kiest voor een Turkse importpartner. 19,7 % van de mannelijke "importeurs" kiest voor een Belgische vrouw van Turkse afkomst terwijl 29,5 % van de vrouwelijke "importeurs" kiest voor een Belgische man van Turkse afkomst. Slechts 5,6 % van de mannelijke importeurs kiest voor een partner van andere etniciteit, en 1,8 % van de vrouwelijke importeurs kiest voor een "gemengd" huwelijk.

Meteen valt op dat zowel mannen als vrouwen een Turkse partner verkiezen (cfr. Het lage percentage van gemengde huwelijken) en bovendien is er een voorkeur voor een partner uit het land van herkomst Turkije. Waarom er meer mannelijke dan vrouwelijke potentiële 'importeurs' zijn, kan verklaard worden door de immigratiegeschiedenis, daar er aanvankelijk bijna uitsluitend mannelijke immigranten waren. Er bestaat een aanzienlijke tijds kloof, die dan weer verklaard kan worden doordat de meeste vrouwelijke potentiële 'importeurs', die dochters zijn van de pioniers (dus de tweede generatie, gesocialiseerd in België) zodat ze eerst de leeftijd moesten bereiken waarop ze konden trouwen (Surkyn J., 1993).

2.3 Het huwelijk zelf

Veel allochtone jongens die in België opgegroeid zijn, klagen dat de meisjes hier te vrijgevochten zijn en willen liever een brave, onderdanige vrouw uit het thuisland huwen die hen zal respecteren. Het gevolg hiervan is dat de vrouwelijke nieuwkomers vaak jonge, ongeletterde meisjes zijn. De allochtone meisjes die in België opgroeiden daarentegen, klagen dat ze niet willen huwen met een jongen van hier omdat alle jongens hier toch maar in bendes zitten en met criminaliteit en drugs bezig zijn. Ze willen liever een partner uit het herkomstland die afhankelijker zal zijn van hen en hen daarom hopelijk meer zal respecteren. Dat jongeren uit het

thuisland braver en traditioneler zijn en daarom betere huwelijkspartners zouden zijn, is een fabeltje. De gemeenschap in het thuisland blijkt in vele opzichten minder conservatief te zijn dan de geëmigreerde gemeenschap. Bijna al deze huwelijken zijn gearrangeerd maar daarom niet gedwongen. Hierbij wordt een vrouw verplicht om met een partner te huwen. Bij een gearrangeerd huwelijk kan een vrouw de voorgestelde partner weigeren. Toch ligt het initiatief tot partnerkeuze (bijna) nooit bij de vrouw. Soms worden ook mannen zonder noemenswaardige inspraak uitgehuwelijkt. De bruidsschat en/of -prijs, de plaats waar men gaat wonen, werken of niet, de taal leren of niet, maken voorwerp uit van de huwelijksonderhandelingen tussen de ouders. De sterkste van beide partijen zal de inhoud van de overeenkomst in grote mate bepalen (Timmerman e.a., 2000).

2.4 Het leven in België

De meeste nieuwkomers die in het kader van gezinsvorming of -hereniging naar Vlaanderen komen beweren éézijdig en onvolledig ingelicht te zijn over het leven in België. De goede kanten worden in de verf gezet en over de slechte kanten wordt gezwegen in alle talen. Men kan dus niet rekenen op een correcte en volledige informatiebedeling van de schoonfamilie noch van de echtgeno(o)t(e). Velen vinden het ook ongepast om de toekomstige echtgeno(o)t(e) of schoonfamilie uit te vragen over de situatie in België. Het is immers een voorrecht om naar het rijke Westen te emigreren via een huwelijk. De meeste nieuwkomers hebben dan ook een heel ander beeld van België en hun leven hier. Ze dachten hier Belgen tegen te komen. Maar dit contact is bij de meeste nieuwkomers zeer beperkt. Ze komen vaak terecht in concentratiebuurten waar veel migranten samenwonen. Voor de nieuwkomers (vooral de mannen) is werk vinden het allerbelangrijkste maar dit is moeilijker dan verwacht. Vooral de onkunde van het Nederlands is een zware handicap. Ze hoopten allemaal meteen werk te vinden zonder de taal te kennen.

Ook de nieuwkomers met een diploma secundair onderwijs komen in Vlaanderen slechts in aanmerking voor ongeschoolde arbeid. Hun ervaring en diploma worden niet gehonoreerd. Zelfs hogeschoolden worstelen met problemen. Zij willen een job op niveau maar kennen onvoldoende Nederlands. Ook sommige vrouwen hebben ambitie om te werken maar ervaren de druk tot werken minder dwingend. Ze hopen te kunnen werken omdat dit als vrouw in hun thuisland vaak allesbehalve vanzelfsprekend is. Andere vrouwen kiezen resoluut voor hun rol als huisvrouw. De individuele verwachtingen van vrouwen omtrent het hebben van werk botsen soms met de verwachtingen van de man. De vrouwen hopen zich soms te emanciperen door naar Vlaanderen te komen terwijl de man een traditionele huisvrouw wenst. De vrouwen zijn dan ook vaak ontgoocheld over het conservatieve karakter van de eigen gemeenschap in Vlaanderen.

In een onderzoek naar de beleving van religiositeit van Turkse vrouwen, bleek een verband tussen scholingsniveau en de mate waarin vrouwen in de opvoeding van dochters waarden van autonomie aanhangen. Ongeschoolde vrouwen scoren laag op de autonomie-index, zij die langer dan 18 school liepen, scoren hoog. Ongehuwde vrouwen leggen meer nadruk op autonomie van vrouwen dan vrouwen met een gezin. De rol van een diploma voor een beroepsmatige carrière wordt door Turkse jonge vrouwen met een langere schoolcarrière gerelativeerd. Met name de vrouwen met ogenschijnlijk de beste kansen, blijken sceptisch te staan ten opzichte van beroepskansen van vrouwen (Janssens, R. 1993).

De gemeenschap waaruit men vertrok werd in hun gastland België “gereconstrueerd”. Zo zijn hier de ‘getransplanteerde gemeenschappen’ ontstaan. Deze migratiesituatie is in zekere zin reactionair: terwijl de structuren in het land van herkomst evolueerden, werden de oorspronkelijke opvattingen in een migratiesituatie als reactie tegen de invloeden van de meerderheidsgroep gecultiveerd en vaak zelfs versterkt binnen de eigen wijken. Zo werden visies op huwelijk en genderrollen gereproduceerd (Almaci, M., 2004).

Vrouwelijke nieuwkomers klagen door deze voor hen soms ‘ouderwetse’ visies over de grote eenzaamheid waarin ze terechtkomen. De vrouw kan in conflictsituaties op niemand meer terugvallen (Timmerman e.a., 2000).

Centraal in heel de huwelijks-thematiek staat de positie van vrouwen. Etniciteit reageert hier op de migratiecontext, waardoor het voor vrouwen moeilijker is om een evenwicht te vinden tussen de eigen wensen en die van de gemeenschap waarin ze leven (Almaci, M., 2004).

Hier is de Vlaamse en Belgische visie van groot belang: het gebruiken van de noemer allochtoon-autochtoon in plaats van modern-traditioneel, maakt het zeer moeilijk om als migrantenvrouw een aantal zeer moderne zaken op te eisen en een evolutie in de levenssfeer te bewerkstelligen. Onze perceptie beïnvloedt de perceptie van de migranten zelf. Deze gaan dan onze categorieën instrumentaliseren, wat de situatie voor migrantenvrouwen alleen maar moeilijker maakt (Timmerman, C., 2004).

Hiertegenover staat dat deze vrouwen effectief gebruik maken van de traditie om hun eigen levensproject te verwezenlijken. Ze eisen hun waardigheid op via de Koran en maken er gebruik van om een aantal eisen te stellen aan mannen. Emancipatie en feminisme worden beschouwd als slechte zaken die het respect voor de vrouw teniet doen en haar vervreemden van haar natuurlijk zorgende rol. Emancipatie en feminisme worden ook geassocieerd met individualisme, zodat het wel mis moet gaan met de vrouw en zij slachtoffer wordt. De meesten kiezen dan ook resoluut voor een volgens hen harmonieuze ongelijkheid. Deze keuze is voor hen duidelijker en ondubbelzinniger dan de westerse genderverhoudingen. Dankzij hun gehechtheid aan de traditie

en de koran hebben zij ook een grote loyaliteit ten opzichte van hun familie. Dit is een belemmering voor het Belgische middenveld om deze vrouwen te bereiken. Het is wellicht geen toeval dat de groep die het minst bereikbaar blijkt tegelijk de jongste vrouwelijke leeftijdsgroep is. Dit past bij de redenering dat mensen met een collectivistisch georiënteerde cultuur, zoals dit het geval is voor de Marokkanen en Turken in België, een familiemodel van interdependentie aanhangen. Een socialisatie die de loyaliteit tegenover de familie, controle en gehoorzaamheid benadrukt, zorgt immers voor een volledige integratie in de familie. Mensen die op een dergelijke manier gesocialiseerd worden, worden loyale volwassenen die aan de familienoden voldoen en hun ouders steunen. Hoe jonger de vrouwelijke immigrante, hoe meer er dan ook verwacht zal worden dat zij rekening houdt met wensen van ouderen en hoe groter de controle zal zijn (Almaci, M., 2004). De manier waarop Turkse meisjes zich horen te gedragen tegenover jongens en mannen is één van de aspecten die in hun socialisatie het meeste aandacht krijgt. Van kindsbeen af wordt hen duidelijk gemaakt wat er op dat vlak van hen wordt verwacht: zich op de achtergrond houden en steeds op hun hoede zijn (Timmerman, e.a. 2000).

In de literatuur komt vaak terug dat Turkse mannen, om te huwen met een in België opgegroeide vrouw, een hoge bruidsschat dienen te betalen. Volgens de islamitische wet behoort dit de vrouw toe als vorm van rechtszekerheid indien ze verstoten wordt. De familie van de bruid is namelijk niet zeker of de man niet alleen huwt omdat hij zo zijn verblijfsrecht in België wilt bekomen. Over de Turkse vrouwen wordt in deze situatie niet gesproken. Hoeven zij geen bruidsschat te betalen? Waarom mannen wel en vrouwen niet? Deze vragen zouden bij ons in het westen wel ter sprake komen aangezien man en vrouw hier meer gelijk zijn. Aangezien de vrouwen geen bruidsschat hoeven te betalen, kan de reden van sterke controle door echtgenoot, schoonfamilie en omgeving gekoppeld worden aan de angst die zij hebben de schoondochter “kwijt” te raken. Indien de bruid de gewoonten van andere culturen leert kennen, zich hieraan gaat aanpassen, zal de bruid meer zelfstandig worden en heeft de schoonfamilie of de echtgenoot minder vat op haar wensen en doelen.

Behalve louter financiële redenen, zorgt de virilocale traditie ervoor dat een pas gehuwd koppel niet meteen gaat alleen wonen. De situatie van het inwonen van de schoonfamilie, versterkt de afhankelijke positie van de bruid, waarbij ze vaak moeilijk beslissingen kan nemen over haar leven en dat van haar kinderen (Callaerts, T., 1997).

Deze afhankelijkheidssituatie is niet ideaal, daar deze vrouwen veelal te kampen hebben met sociale isolatie, economische afhankelijkheid en een gebrek aan privacy. (Surkyn, j. & Reniers G., 1997) Het is niet zo dat de nieuwkomer (eventueel samen met de partner) een huis bezit of huurt en dat vervolgens andere familieleden hun intrek nemen bij de nieuwkomer; wel het omgekeerde is het geval. De nieuwkomer trekt (op tijdelijke basis) in bij de schoonfamilie. Indien een

gezinsvormer inwoont bij de schoonfamilie is er wel vaak -afhankelijk van onder meer het aantal inwonende familieleden en de grootte van het huis- een eigen appartementje ingericht voor het gehuwde stel (Timmerman, C. e.a., 2000).

Gezien de genderverdeling in deze patriarchale systemen krijgen vrouwen die instromen als huwelijksmigrant daarenboven een van de lagere posities in de familie en dienen zij zich extra te conformeren. Zo voelen migrantenmeisjes en -vrouwen voortdurend dat de ogen op hen gericht zijn waardoor ze zich in verschillende situaties weinig op hun gemak kunnen voelen. Ook de hinderlijke roddels over hun doen en laten beïnvloeden hun gedrag. Op dergelijke roddels volgen vaak verbale, psychische en soms zelfs fysieke sancties. Allochtone vrouwen zijn dan ook erg op hun hoede voor roddels, met als gevolg dat hun gedrag vaak een grote eenvormigheid vertoont, wat vervolgens het hele netwerk en de cultuur in stand houdt. Roddels hebben dus (onbewust) een cultuurbestendigend effect (Almaci, M., 2004).

Grosso modo typeren afhankelijkheid, onderdanigheid, gehoorzaamheid en gediensdigheid de deugden van een inwonende schoondochter. Sommige factoren kunnen haar positie echter wel versterken, zoals bijvoorbeeld een hoger opleidingsniveau, een eigen inkomen, het voorbeeld van mannelijke familieleden die meehelpten in het huishouden, maar vooral een onafhankelijke instelling en een sterk karakter maken haar weerbaarder (Callaerts, T., 1997).

Timmerman verwijst hierbij naar Olson die meent dat men de invloed van vrouwen binnen het domein waarin zij verantwoordelijkheid dragen, niet mag onderschatten. Deze auteur omschrijft de Turkse familiestructuur dan ook liever als duo-focal, en niet als patriarchaal. Zij benadrukt niet zozeer de hiërarchische relatie tussen man en vrouw, maar wel hun onderscheiden rollen binnen het huwelijk. Zowel man als vrouw genieten binnen hun domein relatieve onafhankelijkheid. Het huwen met een partner uit het herkomstland impliceert niet noodzakelijk een verderzetting van het traditioneel rollenpatroon dat bestaat tussen man en vrouw. Nieuwkomers zorgen soms voor een frisse wind in de Turkse gemeenschap in Vlaanderen (Timmerman, C., e.a. 2000).

2.5 De rol van de vrouw

Gezien de vele belemmeringen die deze vrouwen in hun nieuwe 'Belgische' omgeving meemaken is het belangrijk even stil te staan bij het kemalisme, een ideologie in Turkije die ijverde om de status van de vrouw in de maatschappij te verbeteren. Hierbij kan volgens Timmerman verwezen worden naar Duben en Behar, die duiden op het belang van het kemalisme dat pleitte voor een plaats voor de vrouw in de arbeidsverdeling, maar waarbij de grootste aandacht toch bleef uitgaan naar haar moederlijke plichten. Deze ideologie streefde ernaar vrouwen een meer gesofistikeerde huishoudelijke rol te geven als "moderne" moeders. Daarom was onderwijs noodzakelijk. De vooruitgang van de positie van vrouwen in de maatschappij was in de eerste plaats bedoeld om,

via moeders, een meer ‘ontwikkelde’ generatie van mannen op te leiden die hun verantwoordelijkheid zouden kunnen nemen in een ‘moderne’ maatschappij (Timmerman, C., e.a. 2000). Bepaalde aspecten van deze ideologie zouden ook bij ons kunnen gelden in verband met de multiculturele toekomst en het belang van moeders in hun rol als opvoedster. Turkse en Belgische vrouwen in België vervullen hierbij een sleutelrol. Turkse vrouwen zouden een goede combinatie moeten vinden tussen hun opvattingen en geloof en de leefwijze in België. Zo kunnen zij hun praxis aanpassen aan de steeds veranderende samenleving enerzijds en aan hun sterke aanhang van tradities anderzijds. Hierbij zal het belang van vorming een primaire rol innemen.

3. Het onthaal

Alle nieuwkomers die zich in Vlaanderen willen vestigen, krijgen de mogelijkheid in te stappen in een onthaaltraject van één jaar dat gericht is op sociale, educatieve en professionele zelfredzaamheid van de nieuwkomers.

Terwijl de allochtone gemeenschappen in België alle kenmerken hebben van een collectivistische gemeenschap met een familiemodel van interdependentie, klagen de nieuwkomers dat die interdependentie nauwelijks wordt geconcretiseerd en dat men te veel is geïndividualiseerd. Dit kan wijzen dat de kloof tussen gastland en herkomstland zo groot is geworden dat men elkaar op het vlak van onthaal simpelweg minder begrijpt. Als dit inderdaad zo is, moeten de migrantengemeenschappen in Vlaanderen beseffen dat een goed onthaal in de eigen gemeenschap en het meewerken aan overheidsinitiatieven belangrijk zijn om een gezonde en harmonieuze gemeenschap te verkrijgen. (Almaci, M., 2004)

Het onthaalbeleid heeft hier ook te kampen met tegengestelde verwachtingen. Het beleid beoogt de sociale, educatieve en professionele zelfredzaamheid van de nieuwkomer te verbeteren en vaak is dit ook de verwachting van de nieuwkomer. Sommigen in de allochtone gemeenschap lijken deze ambitie echter niet te delen. Vanuit hun streven om de verloren authentieke cultuur te consolideren, ervaren zij een emancipatorisch onthaalbeleid als bedreigend (Timmerman, C., 2004).

De Turkse gemeenschap in België is beter georganiseerd voor de opvang van nieuwkomers dan andere migrantengemeenschappen. Bepaalde Turkse zelforganisaties zorgen zelfs voor Nederlandse taallessen. Ook Turkse organisaties van vrouwen lijken beter georganiseerd. Na het beëindigen van het onthaaltraject zou er een automatische doorverwijzing naar buurthuizen, zelforganisaties en of integratiedienst kunnen gebeuren voor nazorg. (Timmerman, C., 2004)

II. Probleemstelling en hypothesen

Om inzicht te hebben in de bekommernissen en behoeften van deze Turkse vrouwen, is het noodzakelijk op de hoogte te zijn van de context die zij hebben achtergelaten en die hen nog in grote mate determineert. Deze vrouwen zijn opgevoed in een land met heel verschillende kenmerken dan die van het gastland. Het is vanzelfsprekend dat men dan in het gastland komt te staan voor grote verrassingen en men dient zich van de ene op de andere dag aan te passen aan deze vreemde omgeving. Daarbij komt nog dat deze nieuwkomers in hun thuisland werden geconfronteerd met enkel positieve beelden van België, die werden verkondigd door hun verwanten en kennissen, die al dan niet naar België geïmmigreerd waren.

Het risico voor deze vrouwen om in een sociaal isolement te geraken na hun komst in België is groot, waardoor ze minder snel zullen participeren aan het verenigingsleven. Dit komt onder meer door de virilocale traditie (het koppel woont na het huwelijk (tijdelijk) in bij de ouders van de echtgenoot), de gebrekkige taalkennis, het sociaal netwerk, de afhankelijkheid van anderen bij verschillende aspecten van hun dagelijks leven enz. Deze hypothesen zullen verder onderzocht worden.

Om dit isolement tegen te gaan is het belangrijk voor deze vrouwen dat ze zich persoonlijk kunnen ontplooien en tegelijk in contact komen met andere -al dan niet allochtone- vrouwen. Hier is voor verenigingen en organisaties de geschikte rol weggelegd. Toch blijkt uit verschillende studies dat deze participatie niet loopt zoals het moet. De vrouwen stoppen na het huwelijk nagenoeg met hun participatie in de open ruimte. Hun mogelijkheden beperken zich vaak tot de huishoudelijke en opvoedkundige sfeer. Religieuze organisaties lijken voor sommige vrouwelijke nieuwkomers de enige mogelijkheid zich buitenshuis te begeven.

Aan de hand van bovenstaande probleemstelling en literatuurstudie komen we tot volgende onderzoeksvragen:

1. wat zijn de redenen van de beperkte participatie van de respondenten aan het verenigingsleven?
2. Welke motivaties hebben deze vrouwen om te participeren?

HOOFDSTUK 2: METHODOLOGIE

I. Hypothesen en onderzoeksvragen

Het risico voor deze vrouwen om in een sociaal isolement te geraken na hun komst in België is groot, waardoor ze minder snel zullen participeren aan het verenigingsleven. Dit komt onder meer door de virilocale traditie (het koppel woont na het huwelijk (tijdelijk) in bij de ouders van de echtgenoot), de gebrekkige taalkennis, het sociaal netwerk, de afhankelijkheid van anderen bij verschillende aspecten van hun dagelijks leven enz.

Aan de hand van deze hypothesen en voorgaande probleemstelling en literatuurstudie zijn volgende onderzoeksvragen tot stand gekomen:

1. Welke belemmeringen ondervinden de respondenten om te participeren aan het verenigingsleven?
2. Welke motivaties hebben deze vrouwen om te participeren?

De eerste centrale onderzoeksvraag, namelijk wat de mogelijke redenen van niet-deelname aan het verenigingsleven zijn, wordt onderzocht aan de hand van volgende drie bijkomende onderzoeksvragen:

1. Welke impact hebben onthaal, opleidings- en arbeidsperspectief op de niet-deelname?
2. Is er een verhouding tussen het sociaal netwerk en deelname aan het verenigingsleven?
3. Wat zijn hun opvattingen over tradities?

Deze onderzoeksvragen komen in de vragenlijst (zie bijlage 1) aan bod in de delen “gezin”, “arbeidsmarktparticipatie”, “buurt”, “vrije tijd” en “positieve en negatieve dimensies van het sociaal netwerk”.

De tweede centrale onderzoeksvraag, nl. welke motivaties hebben deze vrouwen om te participeren, kunnen we opsplitsen in volgende drie bijkomende onderzoeksvragen:

1. Wat is het soort van participatie?
2. Hoe zijn ze bij de verenigingen terecht gekomen?
3. Hoe beleven zij hun participatie?

Deze onderzoeksvragen komen terug in het deel “vrije tijd” in de vragenlijst.

In “Hoofdstuk 3: onderzoeksresultaten” worden deze onderzoeksvragen en de bijkomende onderzoeksvragen beantwoord in zeven thema’s: onthaal, sociaal netwerk, participatie aan het verenigingsleven, opleiding en arbeid, invulling van de vrije tijd en negatieve ervaringen met Belgen.

II. Algemene onderzoeksopzet

1. Soort onderzoek

Om een antwoord te krijgen op de vraag naar de belemmeringen die de doelgroep ondervindt bij het participeren aan het verenigingsleven werd voor dit onderzoek gekozen voor een kwalitatieve benadering. Uit de probleemstelling blijkt dat er vooral kwalitatieve vragen worden gesteld. Het is de bedoeling de beleving van deze vrouwen betreffende hun participatie aan het verenigingsleven te achterhalen, om zo henzelf te laten nadenken hierover. Door kwalitatief onderzoek te doen kunnen de problemen en thematieken in concrete, alledaagse omstandigheden van de doelgroep beschreven en geïnterpreteerd worden. Ook voor het project van het SAMV dat wil komen tot een context van bredere migratie aan de hand van portretten van individuele vrouwen is voor dit onderzoek gekozen voor een kwalitatieve aanpak. Het is geen representatief onderzoek en dus is slechts gekozen voor een klein aantal respondenten (10) aangezien het niet de bedoeling is om een grote reikwijdte van de resultaten te bekomen. Door minder respondenten te kiezen kon eveneens dieper ingegaan worden op de verschillende situaties van de vrouwen (Baarda, D.B., De Goede, M., & Teunissen, J. 2001).

Als leidraad voor dit onderzoek werd beroep gedaan op het *basisboek kwalitatief onderzoek: praktische handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*, van D. Ben Baarda.

De verwerking van de gegevens dient systematisch te gebeuren. Hierbij zijn de stappen gevolgd die in dit basisboek zijn uiteengezet: 1. informatie selecteren op relevantie, 2. relevante fragmenten opsplitsen in fragmenten, 3. labelen, 4. het ordenen en reduceren van de labeling, 5. het vaststellen van de geldigheid van de labeling, 6. definiëren van de kernlabels, 7. vaststellen van de intersubjectiviteit, 8. het beantwoorden van de probleemstelling.

2. Semi-gestructureerde interviews

Om inzicht te krijgen in de participatie aan het verenigingsleven van de Turkse vrouwen die migreren in het kader van gezinshereniging maar ook van hun specifieke situatie hier in België werden 10 vrouwen geïnterviewd door middel van semi-gestructureerde interviews.

Oorspronkelijk was het de bedoeling om diepte-interviews te doen maar uiteindelijk werd gekozen voor het gebruik van semi-gestructureerde interviews omdat deze door tolken werden afgenomen. Hierdoor zou de inhoud en het verloop van het interview grotendeels aan deze personen toevertrouwd worden. Door het afnemen van semi-gestructureerde interviews werd het risico op te weinig of irrelevante informatie ingekrompen. Op deze manier kwamen zeker alle onderwerpen naar voren die belangrijk waren voor het onderzoek. Het interview beperkte zich echter niet tot de vragenlijst.

3. Tolken

3 van de 4 tolken waren vrijwilligsters bij het SAMV. Het was belangrijk dat dit enkel vrouwen waren aangezien het contact met 'vreemde' mannen in de Turkse gemeenschap als ongepast wordt gezien. Zij zijn door het SAMV ingeleid in het traject en hadden op die manier reeds kennis met de betreffende problematiek. Daarnaast werden de tolken nog eens individueel voorbereid voor hun eerste interview. Slechts 1 tolk was geen vrijwilligster aan het SAMV, zij werd bereikt via de Wereldvrouwenfederatie Limburg, een organisatie die mede via het SAMV werd voorgesteld als eventueel aanknopingspunt voor het vinden van tolken en/of nieuwkomervrouwen.

4. Plaats van het interview

De plaats waar het interview doorging, varieerde naargelang de wens van de respondent. Dit gebeurde 6 maal bij de respondenten thuis en 4 keer in het buurthuis Meulenberg voor de respondenten in Houthalen. Deze locaties waren voor alle respondenten een vertrouwde omgeving.

5. Evolutie in de doelgroep

Aanvankelijk was het de bedoeling om een zo heterogeen mogelijke doelgroep te betrekken in het onderzoek. Allochtone nieuwkomervrouwen zoals vluchtelingen, asielzoekers, studenten, gezinsvormers, gezinsherenigers, arbeidsmigranten.

Na verloop van tijd werd beslist om deze doelgroep te verkleinen aangezien het onmogelijk zou zijn om al deze vrouwen te bereiken en te interviewen met een beperkt budget en gebrek aan tijd. Daarom werd besloten om enkel de vrouwelijke vluchtelingen, gezinsvormers en -herenigers op te nemen in de doelgroep.

Wegens de te grote heterogene groep naar etnische achtergrond zouden dan evenveel verschillende bekwame tolken moeten worden gecontacteerd. Dit zou vele moeilijkheden en

belemmeringen met zich mee brengen bij het interviewen, het vertalen, het uittypen van het interview. Ook zou het moeilijk zijn al deze tolken te vinden en op te leiden. Daarnaast beschikt het Steunpunt voor Allochtone Meisjes en Vrouwen vooral over Marokkaanse en Turkse tolken. Om deze redenen heb ik dan gekozen voor een meer homogene groep: Marokkaanse en Turkse vrouwen die migreren in het kader van gezinsvorming en gezinshereniging.

Eveneens vanwege taalproblemen werd een laatste aanpassing gedaan. Omwille van de meertaligheid van de Marokkaanse vrouwen zou dit weer dezelfde implicaties geven betreffende de tolken. Zo werd de uiteindelijke doelgroep herleid tot Turkse nieuwkomervrouwen die naar België komen vanwege gezinsvorming of gezinshereniging.

De respondenten zijn vooral bereikt door de hulp van de Turkse vrijwilligsters die het SAMV had ingeschakeld om te tolken in het project. Enkele tolken van het SAMV waren zelf al verbonden aan een aantal organisaties. Dit waren onder andere het Gent Türk Kadınlar Birliğini (GTKB) (vrouwenwerking in Gent), een vrijwilligersorganisatie in Gent en een buurthuis in Heusden-Zolder. Het is niet door middel van deze organisaties dat de vrouwen zijn gecontacteerd, maar wel door de contacten die deze vrijwilligsters hadden in de Turkse gemeenschap. Zo zijn er vier vrouwen uit Gent, 2 uit Lier en 4 uit Heusden-Zolder geïnterviewd. Door toeval zijn er enkel gezinsvormers bereikt door deze medewerkers, wat weer een impact had op het onderzoek.

Om in aanmerking te komen voor het onderzoek, moesten de respondenten ten minste voldoen aan 2 criteria:

- *In het kader van gezinsvorming –of hereniging naar België gemigreerd zijn,*
- *minstens 2 tot maximum 5 jaar in België zijn.* (Voor het bepalen van het aantal verblijfsjaren wordt de periode tussen het moment van aankomst en het moment waarop het interview plaatsvond genomen.)

De gemiddelde duur van verblijf in België is 3 jaar en 4 maanden.

Omdat er slechts 10 interviews plaats vonden, werd ervoor geopteerd om slechts enkele criteria te hanteren bij het bepalen van de doelgroep (zie 1.4 evolutie in doelgroep). Zo konden de gegevens per respondent variëren zodat er een zeer heterogeen beeld verkregen werd van de situatie van een redelijk homogene groep.

Bij de selectie van de respondenten werd er niet zo nauw naar de leeftijd gekeken aangezien volgens Loobuyck de meeste huwelijksmigranten zich in de huwbare leeftijdsgroep van 20 tot 39 jaar bevinden, met een duidelijke piek bij de twintigers. (Loobuyck, P., 2004)

De leeftijd van de respondenten varieert in dit onderzoek tussen de 19 en de 33 jaar. De gemiddelde leeftijd van de respondenten is 25 jaar.

6. Omschrijving onderzoekstermen

1. ***Gezinshereniging***: Als een vreemdeling een verblijfsvergunning wil om in België te gaan wonen bij een ander gezinslid dan is sprake van gezinshereniging (Vrouwenraad, 2005). De respondenten uit het onderzoek hebben hun partner in Turkije leren kennen en zijn daar gehuwd. Ze zijn dan na een tijd naar België gekomen om het gezin van de man te herenigen.
2. ***Turkse nieuwkomervrouwen***: Om in aanmerking te komen voor het onderzoek, moesten de respondenten ten minste voldoen aan 2 criteria:
  1. In het kader van gezinsvorming –of hereniging naar België gemigreerd zijn,
  2. minstens 2 tot maximum 5 jaar in België verblijven.
3. ***Participatie***: Onder participatie wordt de dagelijkse of wekelijkse deelname aan een sociaal – culturele vereniging verstaan. Deze participatie dient regelmatig gebeuren. Indien de deelname slechts eenmalig was, wordt dit niet als participatie gezien.
4. ***Verenigingsleven***: We gaan ervan uit dat de verenigingen uit het sociaal-cultureel werk, in hun brede definitie, dat deel van het maatschappelijk middenveld vormen waarin “het verenigen” zelf, met alle positieve functies die daaraan verbonden zijn, centraal staat. Een aantal van die positieve functies worden in het recente decreet op het sociaal-cultureel volwassenenwerk met name genoemd: de gemeenschapsvormende functie, de educatieve functie, de culturele functie en de maatschappelijke activeringsfunctie. De verenigingen die in de Vlaamse institutionele context tot de sociaal-culturele verenigingen worden gerekend, zijn die verenigingen (van volwassenen) voor wie precies deze functies de belangrijkste bestaansredes vormen. Voor de vele andere actoren uit het middenveld die niet tot de sociaal-culturele verenigingen worden gerekend, ligt de eerste bestaansreden ergens anders. We denken dan bijvoorbeeld aan mutualiteiten, middenstandsverenigingen, vakbonden, enz. (Interdepartementale Commissie voor Etnisch-Culturele Minderheden, 2003)

III. Vragenlijst

Het eerste deel van de vragenlijst (zie bijlage 1) is een gestandaardiseerde vragenlijst met gesloten vragen. Het gaat hier om biografische gegevens van de respondent in verband met leeftijd, nationaliteit, geboorteplaats en waar men is opgegroeid, datum huwelijk, verwantschap partner, datum van migratie, reden van migratie, talenkennis, studie, tewerkstelling, verblijfplaats en buurt. Het opstellen van het respondentenprofiel was noodzakelijk om de resultaten van het onderzoek op een verantwoorde wijze te kunnen interpreteren. Aangezien dit vooral objectieve verklarende eigenschappen zijn van de respondenten die een invloed kunnen hebben op de huidige situatie van de respondenten, worden deze gegevens in tabel 2 weergegeven (zie bijlage 2). Enkele bevindingen van deze tabel worden bij de onderzoeksresultaten in “I. Belangrijkste biografische gegevens” weergegeven.

Het tweede deel betreft de leefsituatie van de respondent in België, zoals de partnerrelatie, participatie aan de arbeidsmarkt, het onthaal, de buurt en de vrije tijdsbesteding.

Het derde deel tenslotte gaat over mogelijke belemmeringen en/of positieve of negatieve invloeden die ze door bepaalde personen in hun sociaal netwerk hebben ondergaan.

De bevindingen van de twee laatste delen van de vragenlijst worden in “II. onderzoeksresultaten van de interviews” weergegeven. Uit de literatuur is reeds duidelijk geworden waarom het belangrijk is deze factoren te onderzoeken.

HOOFDSTUK 3: ONDERZOEKSRESULTATEN

Het opstellen van het respondentenprofiel was noodzakelijk om de resultaten van het onderzoek op een verantwoorde wijze te kunnen interpreteren. De biografische gegevens zullen hieronder eerst besproken worden aan de hand van tabel 2 in de bijlagen.

Men kan veel verklaringen bedenken voor de beperkte participatie van deze vrouwen. Deze zijn niet makkelijk te analyseren daar het veelal gaat om een complexe combinatie van factoren zoals traditiegebondenheid, opleidingsperspectief, taalniveau, sociaal netwerk enz.

Deze factoren worden geïdentificeerd door ze individueel aan te geven in uitsneden van de interviews. De leefwereld van deze Turkse importbruiden wordt dus door middel van interviewfragmenten geschetst. Deze worden voorzien van een nummer: 1.2 staat bijvoorbeeld voor het tweede fragment uit het interview van respondent 1 uit tabel 2 (zie bijlage). Er moet wel op gelet worden dat de factoren die aan bod komen onderling met elkaar samenhangen, en bijgevolg kan niet worden ingegaan op de zoektocht naar welke factoren oorzaak of gevolg zijn van elkaar.

We gaan ervan uit dat onder meer door de virilokale traditie, de gebrekkige taalkennis, het beperkt sociaal netwerk en de afhankelijkheid van anderen deze importbruiden zullen terecht komen in een sociaal isolement, waardoor hun deelname aan het verenigingsleven bemoeilijkt zal worden. De resultaten van het onderzoek zullen hieronder aan bod komen en deze onderzoekselementen zullen worden uiteengezet in zes thema's.

I. Belangrijke biografische gegevens

Volgende eigenschappen worden besproken aan de hand van tabel 2 (zie bijlage 2).

1. leeftijd respondent

Geen van de vier vrouwen die 20 jaar of jonger waren op het moment van hun migratie, participeren aan het verenigingsleven. Eén van de vier volgt wel koranlessen in een Turks-Belgische cultuurvereniging. Zoals reeds uit de literatuur gebleken is, is deze vorm van participatie vaak een van de weinige manieren waarop sommige vrouwen hun isolatie kunnen verbreken.

De vrouwen die participeren zijn 22, 23 en 29 jaar toen ze naar België kwamen.

De leeftijd van de respondenten varieert in dit onderzoek tussen de 19 en de 33 jaar. De gemiddelde leeftijd van de respondenten is 25 jaar.

2. Afkomst respondent

Acht van de tien vrouwen zijn in een stad opgegroeid en twee vrouwen zijn in een dorp opgegroeid.

Zeven echtgenoten zijn in België geboren. Drie echtgenoten zijn in Turkije geboren maar reeds op jonge leeftijd naar België gemigreerd. Twee van deze mannen zijn geboren in een stad en één in een dorp.

uven zijn in een stad opgegroeid en

3. Aard van huwelijk

Uit de tabel blijkt dat er zes vrouwen zijn die het voorstel van hun ouders voor een huwelijkskandidaat hebben aanvaard, waarbij de beslissing wel aan hen werd overgelaten. Hierbij kwam soms de partner of de schoonfamilie de hand van de dochter bij de ouders vragen. Van deze zes vrouwen zijn er drie die participeren aan het verenigingsleven.

Nog twee vrouwen hebben samen met hun partner het initiatief genomen om een huwelijk voor te stellen, waarbij ze wel de goedkeuring van hun ouders apprecieerden. Slechts één vrouw is uitgehuwelijkt geworden. De ouders van beide partners zijn overeengekomen en hebben daarbij nog eens de goedkeuring gekregen van hun ouders. Deze vrouw was 18 op het moment van het huwelijk. Eén vrouw wilde niets over haar echtgenoot zeggen omdat het praten over het huwelijk nog te pijnlijk was wegens het overlijden van haar man.

4. Verwantschap met partner

Uit de literatuur blijkt dat huwelijken tussen aanverwanten de stempel hiervan dragen. Aangezien de familie uit het herkomstland druk uitoefent op de familie in België kan ervan worden uitgegaan dat dit meestal gearrangeerde huwelijken zijn waarbij de bruid zelf al dan niet invloed op kan uitoefenen. Uit de interviews werd bevonden dat slechts één van de respondenten een verre verwantschapsrelatie had met haar echtgenoot.

5. Opleidingsniveau

In dit onderzoek wordt het verschil tussen hooggeschoold en laaggeschoold bepaald naargelang zij al dan niet een diploma van het algemeen secundair onderwijs (ASO) of hoger onderwijs hebben. Er zijn drie hooggeschoolde vrouwen: één daarvan is landbouwingenieur, een ander is

industriële ingenieur en één vrouw heeft ASO gevolgd. De laaggeschoolden hebben secundair beroepsonderwijs (BSO) (twee respondenten) gevolgd of enkel de lagere school afgemaakt (vijf respondenten). Deze indeling tussen hoog- en laaggeschoolden wordt gehanteerd aangezien er een opvallend verschil is tussen de vrouwen die BSO of lager onderwijs hebben gedaan en de hoger geschoolden. Dit verschil toont zich in de zelfstandigheid van de respondenten. Dit kunnen we in de tabel afleiden als we kijken naar het opleidingsniveau en hun participatie aan het verenigingsleven. De hooggeschoolden nemen alledrie deel aan het verenigingsleven, twee door middel van het volgen van opleidingen en één vrouw neemt deel aan vormingsbijeenkomsten voor vrouwen. Twee van de laaggeschoolden zeggen dat ze geen goedkeuring hebben van thuis en twee anderen hebben geen tijd door de kinderen.

Negen van de tien echtgenoten zijn laaggeschoold, slechts één partner is hooggeschoold.

Andere factoren die een rol spelen bij de participatie worden hieronder weergegeven.

II. Onderzoeksresultaten uit de interviews

Volgende onderzoeksresultaten zijn rechtstreeks uit de interviews afgeleid. Volgende thema's komen aan bod: onthaal, sociaal netwerk, participatie aan het verenigingsleven, opleiding en werk, invulling van de vrije tijd en negatieve ervaringen met Belgen. Aan de hand van deze thema's zullen de onderzoeksvragen beantwoord worden.

1. Onthaal

1.1 Impact integratietraject

Indien men geen NT2 (Nederlands als tweede taal) of een taal cursus heeft gevolgd, of dit slechts twee tot drie maanden gedaan heeft, kan worden gesteld dat men de Nederlandse taal niet beheerst. Dit zal een directe impact hebben op de participatie aan het verenigingsleven en op de contacten met Belgische bewoners. Vijf vrouwen beweren weinig contact te hebben met Belgische mensen omwille van hun taalprobleem. Drie van deze vijf vrouwen hebben het integratietraject gevolgd, van 2 tot 8 maanden. Men kan dus stellen dat deze vrouwen de Nederlandse taal niet voldoende beheersen.

Er zijn slechts twee vrouwen die niet deelnamen aan het integratietraject. Eén daarvan omdat ze niet in orde is met haar verblijfstatus in België en de ander om ongekende redenen. Deze laatste woont bij haar schoonouders, is laaggeschoold en was slechts 17 jaar toen ze migreerde.

Deze twee vrouwen hebben geen contact met Belgische bewoners en vinden het vooral een belemmering om contacten te leggen doordat ze de taal niet beheersen. Ze participeren niet aan verenigingen en zijn beiden voor het verplicht maken van taallessen voor nieuwkomers. Ook valt

op dat ze slechts zeer weinig Belgische diensten kennen en daardoor zijn ze hiervoor aangewezen op anderen. Dit heeft een impact heeft op hun zelfstandigheid.

2.3 *“Ik heb geen onthaaltraject gevolgd.. Ik heb geen papieren dus daarmee kan ik hier niet aan deelnemen en geen hulp krijgen. Maar ondertussen heb ik hulp van een advocaat die mijn papieren zal regelen. Daarna zal ik informatie gaan vragen bij de integratiedienst. Ik zal er alles voor doen om mijn integratie hier in België te vergemakkelijken. Ik ben ook voor de verplichting van taallessen. Je moet eerst de taal kennen, anders ben je niets in een vreemd land en heb je alleen contact met Turkse mensen. Ik wil ook contact met Belgische mensen.”*

2.6 *“Ik heb geen contact met Belgische bewoners, omdat ik de taal niet ken kan ik niet met ze communiceren. Maar als ik Belgische burenen tegenkom zeggen we wel goeiendag. Mijn wens is om ook met de Belgische burenen te kunnen communiceren. De Belgen zijn zeer vriendelijk maar het is moeilijk om met ze te praten. Zodra ik de taal ken zal ik met ze willen praten.”*

Alle hooggeschoolde vrouwen spreken Nederlands.

Volgende hooggeschoolde vrouw getuigt dat ze zelfstandig een cursus Nederlands aan de Katholieke Universiteit Leuven is gaan volgen en door de hulp van haar man vele diensten heeft leren kennen. Volgens haar zou NT2 beter kunnen en zouden ze dit verplicht moeten maken. De maatschappelijke oriëntatie zou volgens deze vrouw vooral nodig zijn voor de meer laaggeschoolde vrouwen.

7.4 *“Ik heb dus een jaar Nederlands gevolgd aan de KUL. Ik heb alleen Maatschappelijke oriëntatie gevolgd omdat ik voor de taal al naar de KUL ging. De Maatschappelijke oriëntatie gebeurde in groep met een Turkse begeleidster. Ik vond het jammer dat deze begeleidster zelf geen Nederlands sprak. Als we dan een vakbond of dergelijke gingen bezoeken kon ze de taal zelf niet. Ze heeft hetzelfde taalniveau als mij en ze woont al veel langer in België.*

Wat we in de maatschappelijke oriëntatie leerden wist ik al allemaal. Toen ik hier in België aankwam heb ik al alles zelf geleerd, door de hulp van mijn man. Na zes maanden ben ik aan MO begonnen en dus wist ik dit allemaal. Voor andere vrouwen zou het wel interessant zijn, het hangt nogal af van persoon tot persoon. De andere vrouwen zijn ook meer laaggeschoold, voor hen zal zo'n cursus misschien meer nodig zijn.

De Maatschappelijke oriëntatie zou niet echt verplicht moeten worden, maar de Nederlandse taalcursus zou zeker verplicht moeten worden.”

Nog drie andere vrouwen zijn eveneens voorstander voor de verplichting van taallessen.

Drie vrouwen getuigden dat ze via het integratietraject (tijdelijk) meer sociale contacten hadden en mensen leerden kennen.

10.3 *“Ik ben zeker voor de verplichtmaking van de taalcursus voor nieuwkomers. Als je dan gaat werken is dit heel positief en het is ook goed voor de sociale contacten. Hiervoor is taal onmisbaar.”*

Volgende respondent is hooggeschoold en heeft zelf enkele aanbevelingen voor de NT2:

1.2 *“In de taalcursussen in Turkije valt het me op dat men in dialoogvorm de lessen aanpakt. Men gaat echt intensief doch explorerend te werk. Dat mis ik hier in de taalcursussen. Hier is het anders. Misschien kunnen ze de taallessen anders aanpakken, zodat het makkelijker wordt om de taal te leren. Ik vind het niet zo evident om wat je leert toe te passen. Ik heb een woordenboek gezocht Nederlands-Turks. Maar ik moest dat echt ver gaan zoeken. In hier zelf vond ik niet echt een goed woordenboek dat ik kon gebruiken. Ze zouden op school ook goede en praktische literatuur kunnen aanbevelen. In de lessen gaat het er vrij passief aan toe, de leerkracht praat meer dan de studenten.”*

In het interview werd nagegaan of de respondenten bekend waren met enkele diensten van de overheid. Zo kan worden nagegaan in welke mate zij reeds zelf beroep kunnen doen op deze diensten of als zij hiervoor aangewezen zijn op anderen. Hierbij kan een link gelegd worden naar hun zelfstandigheid. Naarmate men meer kennis heeft van deze diensten, kan men ervan uitgaan dat zij ook sneller de weg zullen vinden naar het verenigingsleven.

De hooggeschoolde vrouwen waren allen op de hoogte van de diensten.

8.3 *“in het begin ging ik altijd met mijn echtgenoot naar de winkel of zo maar nu kan ik zelf naar vele plaatsen vb; inkopen gaan doen... maar als het is voor administratieve taken gaat hij nog altijd mee met me.”*

De diensten die in de vragenlijst werden aangehaald waren de VDAB, RVA, Vakbond, Lokaal Integratiecentrum, Kind en Gezin, Wijkcentrum, Centrum voor geestelijke gezondheidszorg, OCMW, Buurthuis, PMS, Centrum voor Basiseducatie. Slechts drie van de tien respondenten kenden deze diensten en wisten waarvoor ze instaan, deze respondenten zijn hooggeschoold en volgen na hun deelname aan het integratietraject nog een andere opleiding. De meeste andere vrouwen kennen de VDAB, het integratiecentrum, het OCMW en Kind en Gezin. Toch is hun kennis van deze diensten zeer beperkt. Enkele diensten kennen ze omdat ze er al van gehoord hebben. Door deze gebrekkige kennis van het dienstenaanbod zijn deze respondenten voor administratieve en andere taken afhankelijk van anderen. De reden van deze geringe kennis is hun taalgebrek. Zolang ze de taal niet leren zullen zij afhankelijk blijven van hun echtgenoten en familie.

10.8 *“Ik ken de VDAB, dat heeft iets te maken met de mutualiteit. Ik ken het van naam Ik ken Kind en Gezin, dat is voor controle bij de zwangerschap. En het OCMW, daar kun je terecht als je geen geld hebt.”*

9.9 *“Ik ken niet alle diensten. Momenteel vertrouw ik, door een taalgebrek meestal op andere personen. De meeste zaken doet mijn man. Er is altijd iemand bij mij om de zaken te regelen. Ik ben wel nieuwsgierig naar deze diensten, in de cursus Nederlands hebben we er ook enkele van deze keren kennen.*

Als ik de taal zou spreken, zou ik me er meer mee kunnen bezighouden. Ik ben nu afhankelijk van anderen. Bovendien zijn er altijd diensten zoals kind en gezin, die evident zijn voor moeders.”

1.2 Verwachtingen / beeldvorming van België

Bij hun aankomst in België worden de nieuwkomervrouwen eindelijk geconfronteerd met hun nieuwe, onbekende omgeving. Ze ervaren dan ook allerlei gemengde gevoelens en eindelijk kunnen ze evalueren of hun verwachtingen klopten met het werkelijke leven hier.

8.4 *“Ik was geschrokken als ik naar België kwam.*

Ja ik kan niet goed uitleggen maar ik dacht dat het hier nog anders zou zijn. Ik had zoiets van is dit het maar? In Turkije zijn er veel meer dingen anders en is bovendien niet zo koud als hier. Het negatieve...het klimaat.

Ik weet niet precies wat ik anders zou willen, ik had nog meer zo een wonderland verwacht.”

Het is dan ook niet te verwonderen dat er grote aanpassingen worden gevraagd aan de vrouwen. Hierdoor zullen ze zich meer of minder kunnen aanpassen aan hun nieuwe omgeving.

1.4 *“Teleurstellingen die ik heb ervaren hebben vooral betrekking op het gevoel dat ik soms had van niet te begrepen te worden.*

Ik sloot me soms af van de buitenwereld, omdat ik dat gevoel had. Daardoor zeiden ze ‘kijk ze moet ons niet’. Dan begrepen ze me nog minder. Ik ben gewend openhartig met mijn ouders te spreken over verschillende onderwerpen.

Ik wilde vooral mezelf begrijpen. Daarna toen ik voor het eerst terugging naar Turkije en terugkwam, had ik het gevoel dat ik een beetje thuiskwam hier. Ik kende het hier beter dan mijn eerste komst. Dat deed zeer goed om dat te kunnen ervaren.”

Sommige vrouwen getuigen dat het krijgen van een kind hen geholpen heeft in hun eerste periode in België. Dit had een positieve invloed op hun welbehagen.

9.5 *“Toen ik pas hier was huilde ik veel. Elke avond, tijdens de eerste maanden. Ik voelde me echt slecht, ik vond het hier maar niets tijdens de eerste maanden, het was me allemaal vreemd (isinmamistim; letterlijk, ik was niet ‘opgewarmd’). Ik voelde me slecht en geïsoleerd in de nieuwe omgeving.*

Toen het kind geboren was voelde ik me veel beter. Mijn schoonzussen hadden me reeds gezegd, dat dat je meer thuis kan doen voelen. Je vergeet alles als je zoon er is, je negatieve denken verdwijnt dan ogenblikkelijk.”

Andere vrouwen beweren dat het overlijden van familieleden hun integratie extra bemoeilijkt heeft.

4.4 “De geboorte van mijn dochter en de sterfte van mijn echtgenoot wegens een motorongeval waren ingrijpende gebeurtenissen in mijn leven in België. Dit was verschrikkelijk erg om mee te maken, van zowel mijn familie als mijn schoonfamilie heb ik veel steun gekregen.,Ik ben vanwege de toekomst van mijn dochter in België gebleven.”

Voor alle vrouwen was de schoonfamilie in de beginperiode in België de belangrijkste steun. Twee vrouwen hadden bij hun participatie ook veel steun aan hun schoonzus.

9.5 “Mijn schoonzussen, zij vertelden over wat gebruikelijk was in de familie waarin ik nieuw was. Dat was soms verhelderend. Want er was veel nieuw voor me. Mijn man vertelde dan weer meer over de Belgische samenleving. Bijvoorbeeld mijn rijbewijs heb ik het kunnen vernieuwen.”

10.3 “Mijn schoonmoeder heeft mij aangeraden om een taal cursus te volgen. Het is vooral mijn schoonmoeder die me hier de weg heeft getoond.”

2 Sociaal Netwerk

2.1 Omgeving

Acht van de tien respondenten wonen op het moment van het interview in een migrantenbuurt. Deze vrouwen zeggen allen weinig contact te hebben met Belgische mensen. Hiervoor worden twee verschillende redenen aangegeven.

Vijf vrouwen beweren door hun gebrekkige taalkennis geen contact te kunnen leggen met Belgen (zie 1.1 Impact integratietraject).

Drie vrouwen leggen de oorzaak van hun beperkt contact met Belgen bij het feit dat er geen Belgen in de buurt wonen. Deze vrouwen hebben een cursus Nederlands gevolgd en twee ervan participeren aan het verenigingsleven.

3.5 “Er is te veel sociale controle in onze buurt.

Ik zou liever samenwonen in een buurt met verschillende nationaliteiten.

Ik heb vooral contact met mijn burens. We gaan soms bij elkaar op bezoek, maar dat is voor mij wel echt te weinig. Ook door de sociale controle is alles zo geforceerd. Er wonen geen Belgen in onze wijk. Dus ik kan er ook niet makkelijk contact mee maken. Maar ik wil dit wel heel graag.”

Slechts twee (hooggeschoolde) vrouwen wonen niet in een migrantenbuurt. Zij hebben veel contact met hun Belgische burens en kunnen zich behelpen in het Nederlands bij dit contact. Zij hebben dan ook beiden de taal cursus gevolgd en nemen deel aan het verenigingsleven.

7.8 “De buurt valt heel goed mee. Iedereen is heel vriendelijk voor mekaar, ik heb hele fijne burens. Het is ook een rustige buurt waar weinig verkeer is. Mijn burens zijn Vlamingen, er wonen veel Belgische mensen in mijn buurt. Ik kan niet echt op negatieve dingen komen.”

Als de vrouwen spraken over de buurt kwamen er veelal gelijke ervaringen naar voor zoals sociale controle en roddels, aanpassen aan de omgeving... De vrouwen dienen zich constant te conformeren naar de tradities die hun schoonfamilie of hun omgeving aanhangen. Dit zal een belemmering zijn als zij hun eigen doelen willen waarmaken.

5.5” Er wonen te veel Turken samen in de buurt
Ik zou liever tussen Belgen en Turken gewoond hebben, alleen met Turken in de buurt zijn er veel roddels.”

6.5 “Ik had liever tussen de Belgische buurtbewoners willen wonen om Nederlands te kunnen oefenen en om nog sneller te kunnen integreren in deze maatschappij. Want in een buurt vol met Turken kan men zich niet gemakkelijk uiten.”

1.5 ”Ik heb het gevoel dat ik me meer heb moeten aanpassen, dan omgekeerd. Dat heeft me soms in mezelf doen keren. Ik heb me soms alleen gevoeld hierdoor. Ik had het gevoel dat niemand me begreep en dat ik naar niemand mijn kwaadheid kon uiten. Ze hoeven ook niet alles te weten natuurlijk. Het is niet makkelijk om vertrouwelijke omgeving te vinden. Ik vind oprechtheid heel belangrijk en sociale controle maakt dit soms onmogelijk spijtig genoeg. Ik was soms moe van mezelf uit te leggen en alles te verantwoorden. Ik werd kwaad als mijn man zaken zei, die anderen over me zeiden. Aan mijn man heb ik altijd mezelf proberen te tonen zoals ik was en ben. Maar naast anderen moest ik me soms anders voordoen, omdat het dan verkeerd werd begrepen.”

Toch wordt deze omgang met de Turkse burens ook als positief gezien. Ze hebben dan het gevoel dat ze hier niet alleen zijn en ze kunnen bij elkaar terecht.

4.5 “De omgang met de burens vind ik positief aan de buurt, de winkels zijn dichtbij, dus dat is handig om boodschappen te doen. de roddels zijn negatief.
Als er problemen zijn kan ik hulp krijgen van mijn de burens die regelmatig op bezoek komen. Ik heb contact met de burens als we elkaar tegenkomen op straat, of bij mekaar op bezoek gaan, op feesten,...
Met de Belgische burens is het gewoon goeiendag zeggen omdat mijn Nederlands nog niet zo goed is. Meestal gebeurt dit contact op straat.”

2.6 “Wat ik vooral fijn vindt aan de buurt is de omgeving en de burens. We helpen elkaar veel en geven goede raad aan elkaar. Er is veel sociaal contact onder de Turkse bewoners. Ik vind niet echt negatieve dingen aan de buurt.
Ik heb veel contact met de Turkse burens. Vooral door bij elkaar op bezoek te gaan. Dit gebeurt thuis maar ook op straat of in de winkel...”

Omdat mijn kennissen in Turkije wonen heb ik hier geen last van die roddels en daarom ben ik hier wel gelukkiger.”

2.2 Familie

2.2.1 Impact van virilokale traditie

In tabel 2 in de bijlagen kan men zien dat op het moment van het interview zes vrouwen bij hun schoonouders wonen. Drie respondenten hebben eerst bij hun schoonouders gewoond, op het moment van het interview wonen zij met hun man apart. Eén Respondent woont sinds haar scheiding bij haar ouders die naar België gekomen zijn.

De schoonfamilie zal een grote invloed hebben op het doen en laten van de schoondochter, zeker wanneer zij met haar man bij haar schoonouders inwoont. Zij zullen moeilijker goedkeuring krijgen om deel te nemen aan activiteiten buitenshuis. Er is één vrouw die hierover kan meespreken:

5.10 “Ik volg Koranlessen in een Turks-Belgische cultuurvereniging, maar ik ben geen lid van een organisatie. Omdat ik samen met mijn schoonouders woon is het moeilijk om goedkeuring te krijgen om bij een vereniging aan te sluiten. Als ik met mijn man apart zou wonen had ik gemakkelijk toestemming gekregen.”

Toch kan ook de goedkeuring van de eigen partner een probleem zijn als ze niet meer bij de schoonouders wonen. Volgende respondent woont reeds 3 jaar alleen met haar echtgenoot, en ondervindt eveneens moeilijkheden om te participeren aan het verenigingsleven.

Deze vrouw krijgt nu minder steun om haar wensen te vervullen dan tijdens haar verblijf bij haar schoonfamilie, die haar toen meer in haar keuzes steunden.

6.8 “Mijn man en ik zijn na een tijdje apart gaan wonen, ik heb één jaar samengewoond met mijn schoonouders. Mijn schoonouders waren toen een hele grote steun.

Ook volg ik rijlessen. Ik krijg hiervoor steun van mijn man en van mijn schoonouders.”

6.9 “Ik neem niet deel aan activiteiten van een vereniging of organisatie.

Omdat ik van thuis geen goedkeuring heb gekregen. Ik heb wel ooit een naai- en stikcursus gevolgd. Ik denk ook niet dat ik in de toekomst nog deel zal nemen aan het verenigingsleven.”

6.10 “Ik heb spijt gehad dat ik jaren als seizoensarbeidster heb gewerkt in plaats van in een fabriek. Want nu heb ik de kans gemist om van een werkloosheidsuitkering te genieten. Mijn man was er toen tegen maar mijn schoonmoeder steunde me hierin. Ik heb toen naar mijn man geluisterd omdat hij zei dat we veel belastingen zouden moeten betalen indien ik in een fabriek zou werken.”

De andere vrouwen die bij hun schoonouders wonen en die niet participeren beweren niet te kunnen participeren door hun bezigheid met de kinderen.

De vrouwen die opleidingen volgen, nemen om deze reden niet deel aan andere activiteiten van het verenigingsleven.

7.11 *“Buiten mijn stage neem ik dus geen deel aan activiteiten van verenigingen. Ik heb heel weinig tijd omwille van mijn zoontje, mijn stage, familie...”*

3.12 *“Ik wil wel sporten, vooral zwemmen en dansen, maar ik heb geen tijd door mijn studies. Vorig jaar heb ik vier maanden danslessen gevolgd. Daar had ik ook veel contacten met andere mensen. Maar deze zijn er nu niet meer omdat ik gestopt ben. Mijn schoonfamilie is heel positief over mijn deelname aan de cursussen”*

Daarnaast is er nog een respondent waarvan de echtgenoot overleden is, zij woont nu bij haar schoonouders. Zij neemt deel aan een zwemclub voor vrouwen, mede doordat haar schoonzussen ook participeren. Het is aan te nemen dat haar schoonouders haar om deze reden hun steunen in haar participatie.

4.7 *“Mijn schoonouders hebben mij altijd gesteund, ook bij mijn deelname aan de zwemclub of aan het organiseren van feesten. Er waren hierover nooit problemen.”*

4.9 *“Alleen kan ik er niet naar toe, ik kan alleen met mijn schoonzus gaan en daardoor kan ik niet aan andere activiteiten deelnemen.”*

Er is één vrouw die inwoont bij haar schoonfamilie en ondanks de moeilijke goedkeuring toch participeert aan het verenigingsleven. Zij werkt als vrijwilligster in een internaat voor kinderen. Het is omdat dit een levensdoel was van de respondent dat ze haar schoonouders toch heeft kunnen overhalen.

9.4 *“Ik mocht van mijn man naar de cursus Nederlands gaan. Hij steunde me, maar mijn schoonouders waren niet hyperenthousiast. Het is doordat de oom van mijn partner het idee ondersteunde dat ik me uiteindelijk kon inschrijven. Ik wou het erg graag doen, dus uiteindelijk konden mijn schoonouders me niet tegenhouden. Doordat zij dat van de andere schoondochters niet gewend zijn was het geen evident idee voor hen.”*

Het zal zeker moeilijker zijn bij de schoonouders in te wonen wanneer dit niet wordt verwacht voor de migratie. Indien zij bij hun aankomst in België ontdekken dat zij bij hun schoonfamilie moeten inwonen kan dit een grote impact hebben op het verloop van hun integratie.

9.1 *“Ik had als plan, eerst verloving en elkaar beter leren kennen, per brief en telefoon. Na 3 à 4 maanden konden we dan een doordachte beslissing nemen om te trouwen.*

Maar dat ging allemaal op 1 week tijd, elkaar leren kennen, verloofd worden en ...trouwen.

Blijkbaar is dit mijn lot.

Bijvoorbeeld, ik woon nu in bij mijn schoonouders. Dat zag ik initieel wel zitten, maar nu niet meer zo. Dat hebben we allemaal niet in detail kunnen bespreken.”

Er zijn twee vrouwen die apart wonen met hun man die participeren aan het verenigingsleven. Deze vrouwen zijn beiden hoog opgeleid en zeer modern. Men kan aannemen dat ook hun schoonouders een minder traditionele visie handhaven ten opzichte van schoondochters.

7.7 *“Toen ik bevallen was wou ik eerst stoppen met mijn opleiding, maar mijn man heeft me overhaald om toch door te doen. Ik wou liever thuis blijven, maar ook mijn schoonvader steunde mij om verder te gaan. Toen heb ik toch besloten om verder te doen.”*

Bij volgende respondent kan de positieve houding van de schoonouders ten opzichte van de participatie zoals hierboven reeds werd aangehaald te maken hebben met de participatie van de schoonzussen.

1.11 *“Mijn schoonfamilie ondersteunt me in mijn overwinningen. Ze zijn trots op mij, dat ik alles zelfstandig kan doen. Bijvoorbeeld het feit dat ik de VDAB examens had gehaald. Maar dat is niet het geval voor andere schoondochters. Ik zie dat niet als geluk, maar gewoon als normaal.”*

1.9 *“Ook mijn schoonzus werkt daar in de Kluis. Daardoor ben ik wat meer vertrouwd daarmee. Mijn schoonzussen zijn open-minded, dus zij nemen we ook mee naar verschillende plaatsen.”*

2.2.2. Omgang met schoonfamilie

Verschillende visies ten opzichte van de rol van een schoondochter kunnen een invloed hebben op de verstandhouding tussen de schoonouders en schoondochter, wat haar integratie en participatie kan belemmeren. Het is opvallend dat enkel de vrouwen die actief zijn in het verenigingsleven dergelijke meningen in het interview uitspraken.

1.11 *“Ik ben voor rechtvaardigheid en openheid. De verwachtingen en ideeën die ze hadden ten aanzien van een schoondochter, waren verschillend met mijn ideeën.*

Tijdens de gesprekken bijvoorbeeld, als ik iets zei dat me stoorde, dan schrokken ze ervan. Misschien was dat vroeger traditie om als schoondochter te zwijgen, maar dat is iets wat ik niet wilde. Het ging dan over kleine zaken, ik reageerde en zweeg niet.

Mijn schoonzussen wilden direct kleinkinderen. Er zijn weinig schoondochters die durven daartegen op te komen. Dat was nieuw voor hen. Maar nu geven ze me gelijk.

Ik hielp en help nog steeds veel in het huishouden van mijn schoonouders, maar ik maakte duidelijk dat ik mijn eigen huis en gezin had en dat het delen ook grenzen heeft.”

9.7 *“Mijn schoonouders zijn niet zo gemakkelijk om mee om te gaan. Ze hebben veel verwachtingen naar me toe en ook veel kritiek. Ik kan niet goed communiceren met ze.*

Mijn schoonfamilie is 3 a 4 dagen per week bij elkaar op bezoek. Dat is wel fijn, maar soms wil je ook alleen zijn. Dan ga ik niet mee.

Lange stilte...

(Zucht)

Ze vragen me dan “wat ga je doen? Zo alleen thuis?”

Ze zeggen dan “je kan beter onder mensen zitten”. Ze begrijpen het echt niet.

Dit geeft soms ruzies.

Misschien is dat met de beste bedoelingen, ze willen me niet alleen achterlaten. Dat vinden ze zielig voor me. Misschien zouden de andere familieleden denken dat er dan iets scheelt. Misschien vinden ze dat een rare gedachte, iemand die liever alleen tijd doorbrengt. Mijn schoonouders zijn niet altijd mee, met wat ik zou willen.”

Er zijn verschillende vrouwen die uitgesproken visies hebben over de omgangsvormen tussen schoonouders en schoondochters en tussen mannen en vrouwen in de Turkse gemeenschap. Zij beweren dat zij actiever zijn dan de andere schoondochters.

1.8 “Er is hier een mentaliteit dat als je geen familie bent van elkaar, je niet met koppels samen uitgaat. Omdat de andere mannen dan eigenlijk “vreemde” zijn voor je. Het is niet geoorloofd joviaal om te gaan met hen. Bijvoorbeeld, de vrienden van mijn man, waar ik goed mee omkan en die ik tof vind, moet ik formeler mee omgaan.

In de Turkse gemeenschap bestaan er ideeën over schoondochters die me niet aanstaan: zij behoren geen auto te rijden, niet alleen buiten te komen, niet dit, niet dat...Dat is echt sneu. Ik vond dat in het begin verschrikkelijk.

De meeste onder hen moeten vergunning vragen van hun schoonouders, wat ze wel en wat ze niet mogen doen.”

3.11 “Mijn schoonfamilie is heel positief over mijn deelname aan de cursussen. Soms merk ik wel een verschil bij andere vrouwen, maar dat zal niet bij alle vrouwen hetzelfde zijn. er zijn veel Turkse vrouwen waar het anders bij is. Het is ook een verschil als de vrouw al in Turkije werkte of studeerde en het hangt in grote mate af van je schoonfamilie.”

4.11 “Ik ben wel de enige in de buurt die dergelijke activiteiten doet, ik zou ook graag willen dat ook andere vrouwen uit mijn buurt participeren.

Ik denk dat voor hen vooral kinderopvang een probleem is.”

7.8 “Bij de meeste Turkse vrouwen hier in België valt me op dat het heel anders is dan in mijn situatie. Mijn schoonfamilie staat ook achter mij. Ze hebben mij altijd gesteund.”

9.12 “Ja ik merk dat ik veel actiever ben dan hen. De meeste onder hen, hebben niet zulke kansen, om zich bezig te houden. Zij brengen veelal hun tijd thuis door.

Daarin heb ik meer geluk denk ik. Ik wou het erg graag doen, dus uiteindelijk konden mijn schoonouders me niet tegenhouden. Doordat zij dat van de andere schoondochters niet gewend zijn was het geen evident idee voor hen.”

2.2.3 Verstandhouding echtgenoot

Het is heel belangrijk voor deze vrouwen om iemand te hebben waarop ze kunnen rekenen, die hen steunt in de moeilijke periode die ze meemaken. Voor volgende vrouwen is dit hun echtgenoot. Er kan hieruit worden afgeleid of de familie zeer traditioneel is of net modern. Indien hun man hen steunt in hun ondernemingen, zullen zij ook minder afhankelijk worden van hun schoonfamilie.

1.10 *“Mijn man steunt me. Dat hoort ook zo te zijn. Uit Turkije ken ik alleen maar dat. Als mijn man niet eens achter mij zou staan, wie dan wel? Iedereen is vreemd voor mij en dan heb je een man nodig achter je. Wij hebben harde en goede tijden gehad, geroepen tegen elkaar en van elkaar gehouden en dichter naar elkaar gegroeid op die twee jaar tijd.”*

3.4 *“Mijn man helpt mij en steunt mij in allerlei nodige situaties. Mijn man steunt mij altijd. Hij zorgt er soms voor dat ik meer gemotiveerd ben en dat ik blijf doorzetten.”*

Bij volgende vrouw is het anders. Zij woont met haar man bij haar schoonouders, die haar moeilijk begrijpen in haar wensen en weinig toelaten. Zo waren haar ouders ook tegen haar deelname aan taallessen. Haar man vlucht weg door deze moeilijke situatie, zodat de respondent alleen komt te staan, zonder steun of begrip. Zij wil graag allerlei dingen ondernemen maar wordt hierin niet begrepen of gesteund.

9.6 *“Ik wou eigenlijk nog geen kind, maar mijn partner wou er wel één. Ik kon op bepaalde vlakken nog niet echt overeenkomen met mijn man. Hij kwam bijvoorbeeld niet veel thuis. Hij beloofde dat als er kind zou zijn, hij vaker thuis zou zijn. Door de ruzies die ik had met mijn schoonouders ging mijn man vaak naar buiten.”*

Bij haar valt ook op dat ze zeer gehecht is aan haar familie die in Frankrijk woont. Ze ziet dit als een mogelijke vluchtweg als het haar te veel wordt.

9.7 *“Ik heb familie in Frankrijk en in Hamburg, een tante. Soms ga ik bij hen op bezoek of komen zij naar ons. Dan doen we ook heel wat uitstapjes met hen. Ik wou dat ik meer naar die familie kon gaan. Dat is mijn enige familie hier in Europa. Het zijn lange afstanden, daardoor zijn we vaker aangewezen op de telefoon. Dan heb je het gevoel dat je een “arka”(Turks) of “backing” hebt. Als er iets zou gebeuren, zal ik naar hen toe kunnen stappen. Die gedachte alleen al stelt me gerust. Vertrouwen, dat ze er zijn. Ik zal niet makkelijk alleen naar Turkije mogen gaan als ik het benauwd krijg hier. Maar men zal dat wel toelaten voor die familie. Het is dichterbij dan Turkije. Als mijn man me brengt, dan kan het wel. Als het vakantie is, gaan we ofwel naar familie van man of van mij.”*

2.2.4 Persoonlijke Beslissingen

De visie op persoonlijke keuzes die deze vrouwen hebben bepaalt in grote mate hun afhankelijkheid van hun schoonfamilie of echtgenoot.

Opvallend is dat de meest zelfstandige vrouwen uitgesproken ideeën hebben over hun wensen en keuzes.

1.16 *“Als ik iets zei dat me stoorden, dan schrokken ze ervan. Misschien was dat vroeger traditie om als schoondochter te zwijgen, maar dat is iets wat ik niet wilde.”*

Het ging dan over kleine zaken, ik reageerde en zweeg niet. In het islamitisch cultureel centrum- waar ik korancursus volg- hebben ze me aangespoord om ook mijn hoofddoek te dragen en rokken ipv broeken te dragen. Maar ik doe wel mijn hoofddoek op als ik koran lees. Ik heb gezegd dat niemand me dwingt om naar dat centrum te gaan dus dat ik ook wel mijn eigen keuze maak wat betreft kleding. Het is niet om het mezelf extra moeilijk te maken en beperkingen te laten opleggen dat ik naar die cursus ga. Ze hebben daar begrip voor nu.”

3.13 “Ik doe graag wat ik wil, maar het vervelende is altijd dat geroddel en sociale controle. Je hebt bijna geen privacy meer.”

7.6 “Je moet altijd keuzes maken in je leven. Als je iets wil winnen moet je ook iets opgeven. Dat is altijd zo. Je moet ook positief naar de toekomst kijken. Als je altijd alleen de negatieve dingen ziet ga je het niet kunnen. Ik heb het soms ook moeilijk gehad, maar daar moet je bovenop komen. Ik heb altijd alles kunnen realiseren wat ik echt wilde. Ik heb nooit negatieve invloed gehad van iemand. Wat ik wil dat doe ik ook.”

Bij volgende laaggeschoolde vrouwen is dit anders. Deze krijgen moeilijk goedkeuring om te participeren aan het verenigingsleven of hebben geen tijd door hun kinderen. Zij hebben spijt van dingen die ze in het verleden niet hebben kunnen realiseren door de invloed van anderen.

5.11 “Ik heb spijt dat ik niet ben gaan werken, want dan zou ik mijn eigen inkomen hebben. Het was mijn man die me heeft omgepraat, en er was niemand die me toen aanmoedigde of steunde om toch mijn ding te doen. Ik heb me toen laten overhalen omdat ik pas gekomen was en wegens taalproblemen. Ik had ook niemand die me steunde.”

6.10 “Ik heb spijt gehad dat ik jaren als seizoenarbeidster heb gewerkt in plaats van in een fabriek. Want nu heb ik de kans gemist om van een werkloosheidsuitkering te genieten. Mijn man was er toen tegen maar mijn schoonmoeder steunde me hierin. Ik heb toen naar mijn man geluisterd omdat hij zei dat we veel belastingen zouden moeten betalen indien ik in een fabriek zou werken.”

8.10 “Ik wou gaan studeren en ik mocht niet omdat de school één dorpje verder was. Ik wou heel graag studeren en een beroep hebben. Ik mocht niet van mijn ouders en vroeger was dat onmogelijk om tegen te spreken. Nu zijn de ouders ook wel milder geworden omdat ze nu beseffen hoe belangrijk het is om te studeren. En ik heb ook wel spijt dat ik jong getrouwd ben. Ik was nog maar 16 jaar.”

9.13 “Ik heb de lagere school doorlopen, en ben daarna begonnen aan de opleiding van islamleerkracht op het internaat in het culturele centrum. Achteraf gezien had ik ook graag de secundaire school willen afmaken. Omdat je dan anders aankijkt naar de zaken die je bijleert in het centrum. Je bent dan veel rijper en hebt meer begrip van wat er wordt aangeleerd.”

2.2.5 Vrouwen met kinderen

Op het moment van het interview hebben vijf van de tien vrouwen kinderen en één vrouw is zwanger. Van de vijf vrouwen zijn er drie die participeren aan het verenigingsleven. Eén daarvan is hooggeschoold en de andere twee zijn laaggeschoold. Twee van deze respondenten participeren niet aan verenigingen, zij zijn beiden laaggeschoold.

8.9 *“Ik neem geen deel aan het verenigingsleven.
Ik heb nooit tijd met de kinderen, het is hierdoor dat ik niet deelneem.
Vroeger heb ik nooit deelgenomen.
Ik zou mij wel nog graag willen aansluiten bij een vereniging.
Ik weet nog niet precies wat ik ga doen, dat zal ik eens rondvragen aan kennissen en familie.”*

10.11 *“Ik ben niet lid van een organisatie of een vereniging.
Omdat ik altijd bezig ben met de kleine. Heb ik weinig tijd om bezig te zijn met verenigingen.”*

3. Participatie aan het verenigingsleven

3.1 De weg naar de participatie

Het is belangrijk te weten hoe de respondenten in contact komen met de verenigingen, zo wordt zichtbaar hoe de doorverwijzing loopt en welke kanalen belangrijk zijn voor het bevorderen van de participatie.

Twee respondenten zijn via hun schoonzus in contact gekomen met hun vereniging.

1.9 *“Voor ik zwanger werd, ging ik ook naar de Kluis: dat is de integratiedienst van Lier, voor verschillende activiteiten bijvoorbeeld, sessies over opvoedingsondersteuning of een vrouwenfeest, etc. Als ik beval, zal ik daarna nog meer gaan.
Ook mijn schoonzus werkt daar in de Kluis. Daardoor ben ik wat meer vertrouwd daarmee.
Mijn schoonzussen zijn open-minded, dus zij nemen we ook mee naar verschillende plaatsen.”*

4.19 *“Ik doe zwemmen voor vrouwen en vorming voor bijeenkomsten vb: feesten voor vrouwen. Mijn deelname is tot stand gekomen via mijn schoonzus, die deze vereniging via de integratiedienst heeft ontdekt.”*

De twee vrouwen die opleidingen volgen zijn hiermee beiden in contact gekomen via de integratiedienst en de VDAB. Men ziet hierbij dat deze hoogopgeleide vrouwen meer zelfstandig en ondernemend zijn of willen zijn.

7.3 *“De begeleidster van de VDAB heeft me in contact gebracht met de opleiding intercultureel werk. Maar deze begeleidster heb ik tot nu toe nog maar één keer gezien.
En via mijn opleiding, intercultureel werk bij vzw vormingsleergang heb ik Buurthuis Meulenberg leren kennen. Ik zit nu in mijn tweede jaar in deze opleiding en het is belangrijk om zelfstandig te werken. Ik heb dan ook zelf contact opgenomen met buurthuis Meulenberg om hier stage te lopen.”*

Een andere vrouw had voor haar migratie uitdrukkelijk aan haar man gevraagd of er een Islamitisch cultureel centrum in de buurt was, dit is voor haar een levensdoel. Zij ondervond moeilijkheden door haar schoonfamilie om dit te blijven doen in België, maar aangezien dit haar eerste doel was hier in België heeft ze toch goedkeuring gekregen.

9.2 “Dat is een van de redenen die me hierheen hebben getrokken. Ik ben in zulke internaten opgegroeid. Toen ik met mijn partner trouwde, vroeg ik hem expliciet of er zo’n centrum in de buurt was. Uiteindelijk wist ik dat ik wilde werken in een dergelijk centrum. Dit cultureel centrum was één van de trekkende factoren voor mij. Ook al zou dat betekenen dat ik dan in Turkije moest blijven. Europa was niet mijn allereerste doel dus. Uiteindelijk is dit een levensdoel voor mij.”

3.2 Verenigingen

Er zijn zes vrouwen die participeren aan het verenigingsleven. Volgende soorten van participatie kwamen aan bod: Koranles, vrijwilligerswerk in een internaat voor kinderen, stage in een buurthuis via opleiding, taalcursussen, zwemles, cultuurverenigingen.

Hier dient wel bij vermeld te worden dat degenen die opleidingen volgen niet deelnemen aan andere activiteiten.

Eén respondent beweert moeilijk goedkeuring te krijgen van haar schoonouders om te participeren aan verenigingen. Voor het volgen van koranlessen vormt dit daarentegen geen probleem. Men kan dus een onderscheid maken tussen deze vorm van participatie waarvoor deze vrouwen makkelijker goedkeuring krijgen en andere vormen van participatie.

Ook participeren de vrouwen rapper indien hun schoonzussen dit ook doen zoals in “Impact van virilokale traditie” reeds werd besproken. Dan krijgen zij vlugger goedkeuring van hun schoonouders.

Vier van de respondenten die niet deelnemen aan het verenigingsleven hadden wel interesse om in de toekomst aan te sluiten bij een vereniging. Drie van de vier vrouwen wouden dan het liefst deelnemen aan een sportorganisatie, vooral zwemmen blijkt populair te zijn.

Eén vrouw was niet van plan in de toekomst te participeren.

4. Opleiding en werk

De loopbaanoriëntatie van het integratietraject helpt nieuwkomers bij de keuze van hun toekomstige plannen in België: werk, opleiding, voortzetten van een studie, vrijwilligerswerk...Voor opleidingen werkt het onthaalbureau nauw samen met de VDAB, die de

vrouwen doorverwijzen naar beroepsopleidingen of andere opleidingen. In dit onderzoek worden de opleidingen van twee van de tien vrouwen gezien als deelname aan het verenigingsleven, aangezien deze opleidingen een educatieve en een maatschappelijke activeringsfunctie hebben. Een job in België zal een impact hebben op hun integratie in de samenleving, op hun sociale contacten en op hun zelfstandigheid.

Bij “I. Belangrijkste biografische gegevens” werd reeds duidelijk hoeveel respondenten hooggeschoold of laaggeschoold zijn. In tabel 2 blijkt dat twee vrouwen hoger onderwijs (industriële ingenieur en landbouwingenieur) hebben gevolgd, en één vrouw ASO.

Deze vrouwen hadden in Turkije een job en nemen in België deel aan het verenigingsleven door het volgen van een opleiding via de VDAB. Eén vrouw heeft reeds een opleiding achter de rug.

Drie van de zeven laaggeschoolde vrouwen participeren aan het verenigingsleven en één van deze vrouwen heeft een job.

De hooggeschoolde vrouwen wensen hier in de toekomst in België te werken, maar geven geen blijk dat ze enkel die job willen waarvoor ze hebben gestudeerd.

7.2 “Ik wil heel graag terug gaan werken. Ik heb vroeger ook altijd gewerkt en dus ben ik gewend om te werken. Ik wil niet thuis zitten, ik wil me bezig houden. Ik zoek ook zoveel mogelijk naar werk. Ik wil wel graag intercultureel werk doen. Maar niet persé. Ik zou ook graag als administratief bediende willen werken. Maar wat ik zeker niet wil is in een fabriek werken. Ik heb zo lang gestudeerd en het zou jammer zijn als ik dan in een fabriek zou werken. In Turkije heb ik 1 jaar gewerkt, 1 jaar als leerkracht en 3 jaar als landbouwingenieur bij de overheid.”

3.2 “Ik ben gestopt met werken vanwege mijn immigratie. Als ik het werk vind dat ik graag doe, dan ga ik zeker buitenshuis werken. Ik heb zo lang gestudeerd en het was heel moeilijk.”

Uit tabel 2 blijkt dat slechts één vrouw geen job wenst in de toekomst. Alle andere vrouwen willen dit wel, maar worden voornamelijk tegengehouden doordat ze de taal niet beheersen.

2.2 “Ik heb 16 jaar gewerkt vanaf mijn 14de als verkoopster in een kledingszaak. Ik ben getrouwd en toen ben ik gestopt met werken. In Turkije werd mij aangeraden om in Brussel te gaan werken. Ik was ginder chef in een kledingszaak en ik had connecties met Brussel. Daarom kon ik in Brussel eventueel een job vinden. Maar alweer wegens mijn gebrek aan de Nederlandse taalkennis ging dit niet door. Ik wil heel graag opnieuw werken. Ik wil zelfstandig zijn en van niemand hulp te hoeven vragen.”

5. Invulling van de vrije tijd

Er dient nog even stil te worden gestaan bij de invulling van de vrije tijd van deze vrouwen. Wat doen zij op die tijdstippen van de dag wanneer ze geen plichten te vervullen hebben?

De belangrijkste bezigheid van deze vrouwen tijdens hun vrije tijd is het bezoeken van familieleden en burens. Mede door deze activiteit hebben zij nog weinig tijd voor andere dingen aangezien het behoud van deze contacten zeer belangrijk wordt geacht.

Wat opvallend is, is dat het bezoeken van vriendinnen meestal inhoudt dat deze vriendinnen in de buurt wonen, dus vriendinnen en burens kunnen in de meeste gevallen als hetzelfde worden beschouwd.

10.5 “Ik ga vaak op stap met vriendinnen. In het weekend ga ik altijd naar de Wibra en naar de stad om boodschappen te doen.

De meeste van deze vriendinnen wonen wel in de buurt.”

Als de vrouwen spreken over het bezoeken van vrienden dan is het zo dat deze vrienden meestal vrouwen zijn. En als er mannen bij zijn, is dit familie of zijn dit vrienden van hun man.

5.8 “Ik ga regelmatig op bepaalde dagen op bezoek met mijn man bij zijn vrienden

De meeste van hen wonen bij ons in de buurt. Het zijn zowel mannen als vrouwen waar we mee omgaan.”

Volgende vrouw is een uitzondering op de “normale” visie betreffende de omgang met mannen. Het is aan te nemen dat zij hier anders tegenover staat omdat zij gescheiden is van haar man en zich dus niet zo erg hoeft in te laten met de strikte omgangsvormen tussen mannen en vrouwen.

2.9 “Ik ga vaak op bezoek bij mijn vriendinnen die bij mij in de buurt wonen. Soms gaan we ook samen winkelen. Ze wonen in de buurt maar aan de Dampoort heb ik de meeste vrienden, maar dat is nogal ver weg. Ik doe alles met de fiets.

Ik heb alleen meisjesvrienden. Maar het maakt me eigenlijk niets uit of het mannen of vrouwen zijn. Ik sta open voor iedereen en het geslacht speelt geen rol.”

Andere bezigheden die werden aangehaald waren tv kijken, naar de film gaan, muziek luisteren, wandelen, fietsen en moskeebezoek.

6. Negatieve ervaringen met Belgen

Op het einde van de vragenlijst werd nog bevraagd of dingen die ze graag hadden ondernomen, niet gedaan hebben door angst voor negatieve ervaringen met Belgen, of omdat ze

gediscrimineerd werden. Enkelen hadden hier al van gehoord maar geen enkele vrouw heeft hiermee ooit te maken gehad.

HOOFDSTUK 4. BESPREKING EN CONCLUSIES

Uit het onderzoek blijkt dat indien de vrouwen reeds op jonge leeftijd gehuwd zijn en naar België gekomen zijn, de kans groter is dat ze hier meer afhankelijk zijn van hun partner en hun schoonouders wat een deelname aan het verenigingsleven kan belemmeren. Wel kan het zijn dat ze koranlessen volgen, maar uit de theorie blijkt dat dit vaak een van de weinige manieren is waarop sommige importbruiden hun isolatie kunnen verbreken.

Uit de interviewresultaten is gebleken dat deelnemen aan het integratietraject, het volgen van NT2 en MO, de contacten met andere mensen, diensten en verenigingen zal vergemakkelijken zodat hun sociaal netwerk wordt uitgebreid. Zo stijgt de kans op deelname aan het verenigingsleven. Degenen die niet hebben deelgenomen aan de cursus Nederlands en de maatschappelijke oriëntatie, hebben geen contact met Belgische mensen, hebben geen goed zicht op de bestaande diensten en participeren niet aan het verenigingsleven.

Hierbij speelt het opleidingsniveau een rol. De hogeschoolden hebben allen het integratietraject gevolgd en nemen ook alledrie deel aan het verenigingsleven. De deelname aan verenigingen van de laaggeschoolde vrouwen wordt aan andere factoren verbonden.

Het valt op dat de ervaringen van enkele respondenten voor hun vertrek naar België niet overeenkwamen met hun verwachtingen die zij hadden over België. Vooral de hogeschoolde vrouwen spreken zich hier uitdrukkelijk over uit. Dit houdt voornamelijk verband met hun moderne opvattingen over schoondochters die botsen met die van de omgeving. Ze dienen zich aan te passen aan de normen en waarden van de Turkse gemeenschap waardoor frustratie kan ontstaan. Het krijgen van een kind was voor enkele vrouwen een nieuwe impuls om hun leven hier in België zin te geven. De steun van de schoonfamilie werd in deze eerste periode zeer belangrijk gevonden.

De omgeving zal in grote mate bepalen in welke mate de respondent contact kan hebben met Belgen, of er meer of minder sociale controle is door de Turkse gemeenschap, of men meer de kans krijgt Nederlands te spreken... De omgeving beïnvloedt mee het leven van de respondenten. Deze invloed kan in eerste plaats gelinkt worden aan het feit of ze in een concentratiebuurt¹ wonen of niet en in de tweede plaats aan de sociale controle die ze ervaren. De respondenten die in een migrantenbuurt wonen beweren weinig contact met Belgen te hebben doordat er in hun omgeving geen Belgen wonen of door het taalprobleem. Degenen die niet in een concentratiebuurt wonen zijn beiden hogeschoold en spreken Nederlands.

---

¹ Concentratiebuurt: buurt waar veel migranten wonen

De vrouwen vinden het moeilijk om zichzelf te uiten, vooral deze die in een migrantenbuurt wonen. Men moet zich hier anders voordoen en zich aanpassen zodat alles geforceerd is. Deze sociale controle heeft een grote impact op het gedrag van vele vrouwen. Vele vrouwen laten hiervoor dingen vallen die ze graag zouden doen, als er maar niet over hen geroddeld wordt. De schoonfamilie heeft hierbij ook een impact. Zo ondervinden twee vrouwen moeilijkheden om deel te nemen aan verenigingen doordat ze van thuis geen goedkeuring hebben. Of ze hiervoor werkelijk toestemming hebben gevraagd, is niet bekend. De hooggeschoolde vrouwen wisten hierbij meer hun mannetje te staan. Zij spraken hun schoonouders aan over hun mening en visie over wat ze wel en niet zouden laten. Deze schoonouders stonden ook meer open voor de wensen van hun schoondochter. Dit is ook afhankelijk van het feit of de schoondochters in Turkije reeds werkten en gestudeerd hadden. De schoonouders zullen hier anders op reageren.

Het al dan niet inwonen van de vrouw bij de schoonfamilie is belangrijk voor de vormgeving van het sociaal netwerk. Men kan rekenen op een uitgebreider opvangnet en onthaal, maar het kan ook leiden tot een grotere sociale controle. De vrouwen die aansluiting vinden bij verenigingen zien zichzelf meer als uitzonderingen in hun omgeving. De hooggeschoolden vinden deze mogelijkheid om te participeren vanzelfsprekend, terwijl de lager geschoolden dit zien als een geluk.

Het is heel belangrijk voor deze vrouwen om iemand te hebben waarop ze kunnen rekenen, die hen steunt in de moeilijke periode die ze meemaken. Voor de meest opgeleide vrouwen is dit hun echtgenoot. Indien hun man hen steunt in hun ondernemingen, zullen zij ook minder afhankelijk worden van hun schoonfamilie. Vrouwen die weinig steun krijgen van hun man, zoeken dit elders. In deze situatie wordt de familie of schoonfamilie een soort “backing” waarop ze kunnen terugvallen.

Opvallend is dat de vrouwen die moeilijk goedkeuring krijgen van hun schoonfamilie bij hun wensen en ondernemingen blijk geven van spijt die ze hebben over kansen die ze door anderen hebben laten schieten. Er kan vanuit gegaan worden dat de laaggeschoolde vrouwen minder voor zichzelf opkomen en hun leven meer laten bepalen door hun naasten. Hierbij merk je een verschil bij de hooggeschoolde vrouwen, zij beweren altijd hun eigen ding te hebben gedaan en zullen altijd hun gevoel volgen en hun wensen waarmaken.

Het hebben van kinderen kan niet echt als een beïnvloedbare factor op hun participatie worden verklaard. Zowel de hooggeschoolde als laaggeschoolde vrouwen hebben kinderen en participeren aan verenigingen. Hierbij spelen zowel praktische zaken zoals kinderopvang een rol. Maar ook de persoonlijke voorkeur om veel tijd door te brengen met de kinderen is hier van belang.

De weg naar de deelname aan verenigingen is verschillend voor hooggeschoolden en laaggeschoolden. De hooggeschoolde vrouwen vinden aansluiting via de integratiedienst die hun

doorverwijst naar de VDAB of die zelf activiteiten organiseert. De laaggeschoolde vrouwen vinden aansluiting via hun schoonzus, door voor hun komst naar België hun doel te waarborgen of ze volgen koranles, waarvoor ze wel de goedkeuring van schoonfamilie krijgen. De deelname van de vrouwen kan variëren van vrijwilligerswerk, vormingsbijeenkomsten, zwemmen voor vrouwen, koranles en taal- en beroepsopleidingen. Degenen die niet participeerden op het moment van de interviews zeiden hiervoor wel interesse voor te hebben in de toekomst, het ging dan vooral om sportactiviteiten zoals zwemmen. Eén van de belangrijkste ervaringen die de vrouwen hadden bij hun participatie was de mogelijkheid tot het uitbreiden van hun sociale contacten. Dit kwam zowel ter sprake bij de deelname aan zwemlessen als bij de stage in een buurthuis, de taalcursussen en het werken in een internaat. In contact komen met mensen uit andere contexten (academici, mensen met een andere religie, mensen uit andere culturen) werd zeer belangrijk geacht. Daarnaast was het tot rust komen en tot zichzelf komen een belangrijk element. Ook de ontwikkeling van de persoonlijkheid door bij te leren en zinvol bezig te zijn werd door de respondenten aangehaald. Naast deze factoren werden per respondent nog andere persoonlijke elementen naar voren gebracht zoals zelfstandig activiteiten organiseren, met vrouwen werken, zorgen voor integratie en welzijn van mensen en met kinderen werken.

Opleidingen hebben een impact op de integratie, sociale contacten en zelfstandigheid van deze vrouwen in België. Het valt op dat de vrouwen die in Turkije reeds een opleiding achter de rug hadden, hier in België eveneens deelnamen aan het opleidingsaanbod van het volwassenenonderwijs. Deze vrouwen willen dan ook graag een job in de toekomst en zijn zich daarom ook hierop aan het voorbereiden. Toch blijkt uit de resultaten dat ook laaggeschoolde vrouwen de wens hebben in de toekomst te werken. Maar zij worden nog belemmerd door hun beperkte taalkennis.

Het bezoeken van familieleden en burens wordt zeer belangrijk geacht en wordt ook door alle vrouwen aangegeven als besteding van hun vrije tijd. Door deze visites wordt hun tijd grotendeels ingenomen en hierdoor hebben de vrouwen minder tijd om te besteden aan andere activiteiten. Daarom ook dat de vrouwen die opleidingen volgen en de vrouwen die kinderen hebben, geen tijd vinden om nog aan andere activiteiten te besteden. Er kan gesteld worden dat de kennissenkring grotendeels wordt bepaald door hun schoonfamilie en echtgenoot, waardoor de controle door familie in stand blijft. Geen enkele vrouw is ooit geconfronteerd geweest met negatieve ervaringen met Belgen. Misschien kan hierbij de link gelegd worden naar de migrantenbuurt waarin ze wonen. In ieder geval heeft dit geen negatieve invloed op de participatie aan het verenigingsleven.

Conclusie

Uit de onderzoeksresultaten blijkt dat naarmate de vrouwen meer zelfstandig zijn, zij ook meer zullen participeren aan het verenigingsleven.

Deze zelfstandigheid wordt niet alleen bepaald door persoonlijke eigenschappen van de vrouw, maar, zoals in de literatuur reeds naar voren kwam, door de manier waarop zij zijn opgevoed, door hun socialisatie. Van kindsbeen af wordt hen duidelijk gemaakt wat er van hen wordt verwacht: zich op de achtergrond houden en steeds op hun hoede zijn (Timmerman, C., e.a., 2000). De reden voor hun niet-deelname is dus niet alleen verbonden met externe factoren. Een geringe zelfstandigheid merken we vooral bij de laaggeschoolde vrouwen, die vaak niet durven op te komen tegen het gezag van hun echtgenoot of schoonouders. Hooggeschoolde vrouwen durven sneller hun wensen uit te drukken naar anderen toe. Ook het feit of de respondenten in een migrantenbuurt wonen zal hun gedrag in grote mate beïnvloeden. Dit bleek uit de literatuur maar ook uit de resultaten van het onderzoek het geval te zijn. De vrouwen ervaren een grote sociale controle in hun gemeenschap waardoor zij zich constant moeten aanpassen en niet durven op te vallen. Zo ervaren zij ook een grote eenzaamheid door de ouderwetse visies in hun buurt.

Zoals hierboven kort is aangehaald vinden de resultaten met betrekking tot de belemmerende en bevorderende factoren die van invloed zijn op de participatie van Turkse importbruiden dus zeker raakpunten in eerder gevoerd onderzoek. Zo zijn een hogere leeftijd bij de migratie, deelname aan het integratietraject, de steun die men krijgt van echtgenoot en schoonfamilie, een moderne opvatting betreffende tradities en een hoog opleidingsniveau, als bevorderend gebleken op de participatie van deze vrouwen.

Als belemmerende invloed op hun participatie worden de lagere leeftijd bij migratie, het lage opleidingsniveau, het hebben van kinderen, moeilijke goedkeuring van schoonouders of echtgenoot en het wonen in een migrantenbuurt, aangegeven.

Deze interviews hebben kwalitatieve interpretaties toegevoegd aan eerder onderzoek die meer in de diepte gaan en vertrekken vanuit het perspectief van de onderzoekspopulatie zelf. Hoewel deze data niet representatief zijn, geven ze toch aanvullende verklaringen en inzicht in hoe de onderzoekspopulatie zelf bepaalde factoren betrok bij hun uitleg waarom zij al dan niet deelnamen aan het verenigingsleven. De gesprekken met de Turkse nieuwkomervrouwen toonden aan hoe beslissingen beïnvloed kunnen zijn door waarden en sociale controle. Er waren eveneens verhalen bij over de moeilijke positie waarin bepaalde importbruiden zich bevinden, en anderzijds welke factoren hen kunnen helpen om zich te handhaven in zulke situaties. Zowel conflict situaties als strategieën om er mee om te gaan, vormen overigens het onderwerp van verder

onderzoek. Het is van belang hiermee rekening te houden als men wil weten waarom deze vrouwen moeilijk aansluiting vinden bij verenigingen.

Mede door de literatuurstudie en door de resultaten van dit onderzoek zijn enkele aanbevelingen gesteld die kunnen overwogen worden door het middenveld en het beleid. Deze zijn bijgevoegd in bijlagen (bijlage 3).

BIBLIOGRAFIE

- Almaci, M. & Timmerman, C. (2004). Marokkaanse en Turkse nieuwkomers in Vlaanderen: voor mannen en vrouwen een verschillend verhaal. In: M., De Metsenaere, A., Woodward, K., Celis, S., Jans. (red) *Weten mannen waarom? Mannelijkheid feministisch bekeken*. Brussel: Vrije Universiteit Brussel – Centrum voor vrouwenstudies.
- Baarda, D.B., De Goede, M., & Teunissen, J. (2001). *Kwalitatief onderzoek: praktische handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek: basisboek*. Houten: Stenfert Kroese.
- Callaerts, T. (1997) 'Import'huwelijken bij jonge Turkse migranten in Vlaanderen en Brussel: een kwalitatieve benadering. In: R., Lesthaege. (red) *Diversiteit in sociale verandering, Turkse en Marokkaanse vrouwen in België*. Brussel: VUBpress.
- Fermont, I. (2003). *Overhaast invoeren van de verplichte inburgering is nefast voor de kwaliteit van de inburgeringstrajecten*. VCM: Persbericht Inburgering.
- Flobets, M.C. (2002). Gezinshereniging... Welke prijs betaalt de vrouw? In : *verslag van het colloquium van 14 maart 2002*. Brussel: Nederlandstalige vrouwenraad.
- Gruisen, A. (1997) *Tussen wens en werkelijkheid: vrouwen in gesprek over vrouwen*. Hasselt: Provinciaal integratiecentrum. 116 p.
- Haertjens, M. (2004). *Ik kan, ik kan, wat jij niet kan....* Brussel: Vlaams Minderhedencentrum vzw.
- ICEM. (Interdepartementale Commissie voor Etnisch-Culturele Minderheden) (2003). *De Vlaamse overheid en het allochtoon middenveld*. ICEM werkgroep "Allochtoon verenigingsleven. Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap
- Janssens, R. (1997). Evolutie van waardepatronen i.v.m. genderrelaties bij Turkse en Marokkaanse vrouwen in België. In : *Diversiteit in sociale verandering, Turkse en Marokkaanse vrouwen in België*. Brussel: VUBpress.
- Ketelslegers, B. (2002). *Het concept "sociaal-culturele methodiek": definitie en toelichting*. Leuven: Centrum voor sociale pedagogiek: Faculteit psychologie en pedagogische wetenschappen.
- Kraus, S., Merens, A. (2002). Intersectionele discriminatie binnen het toelatingsbeleid: gezinsvorming. In: M., Hermans, T., Loewenthal, L., Nell, *Dit geldt voor iedereen. Verslag van de conferentie 'intersectionaliteit: Van theorie naar praktijk'* Den Haag: Equality
- Lenaers, S. (2001) *Behoeftedonderzoek: welke volwasseneneducatie voor nieuwkomers en (ex)gedetineerden?* Hasselt: Sociaal Economisch Instituut. Limburgs Universitair Centrum.

- Leplae, J. (2000). Allochtone vrouwen in Vlaanderen in wetenschappelijk perspectief. In : *Uitgelezen*, 6.
- Lesthaeghe, R. (1997). Turkse en Marokkaanse Vrouwen in België. Uitgangspunten en Databestanden voor demografisch en sociografisch onderzoek. In: R., Lesthaeghe (red). *Diversiteit in sociale verandering, Turkse en Marokkaanse vrouwen in België*. Brussel: VUBpress.
- Lesthaeghe, R., Surkyn, J. (1997). Aicha is Fatma niet... Culturele diversiteit en fragmentatie van de moderniteit bij Turkse en Marokkaanse vrouwen in België. In: R., Lesthaeghe (red). *Diversiteit in sociale verandering, Turkse en Marokkaanse vrouwen in België*. Brussel: VUBpress.
- Lievens, J., (1997). Kenmerken van gezinsvormende migratie. In: R., Lesthaeghe (red). *Diversiteit in sociale verandering, Turkse en Marokkaanse vrouwen in België*. Brussel: VUBpress.
- Lodewijckx, E., Page, H., & Schoenmaeckers, R. (1997). Turkse en Marokkaanse gezinnen in verandering: de nuptialiteits- en vruchtbaarheidstransities. In: R., Lesthaeghe (red). *Diversiteit in sociale verandering, Turkse en Marokkaanse vrouwen in België*. Brussel: VUBpress.
- Luyckx, K. (2000). *Liefst een gewoon huwelijk? Creatie en conflict in levensverhalen van jonge migrantenvrouwen*. Leuven: Acco
- Minderhedenbeleid van de Vlaamse gemeenschap (z.d.). *Beleidsnota welzijn, gezondheid en gelijke kansen. Integratiesector*. (z.p.): auteur.
- Stoop, R. & Booms, B. (1997). Hij kwam werken. Gaat zij werken? Arbeidsparticipatie en arbeidsmobiliteit bij Turkse en Marokkaanse vrouwen. In: R., Lesthaeghe (red). *Diversiteit in sociale verandering, Turkse en Marokkaanse vrouwen in België*. Brussel: VUBpress.
- SURKYN, J. (1993) *Migratiegeschiedenis en regionale herkomstverschillen bij Turkse vrouwen in Vlaanderen en Brussel*. Working Paper Etnische minderheden in België. Brussel.
- Surkyn, J. & Reniers, G. (1997). Selecte gezelschappen. Over de migratiegeschiedenis en de interne dynamiek van migratieprocessen. In: R., Lesthaeghe (red). *Diversiteit in sociale verandering, Turkse en Marokkaanse vrouwen in België*. Brussel: VUBpress.
- Timmerman, C. & Van der heyden K, (2002). *Tweede generatie Marokkaanse en Turkse vrouwen in Vlaanderen. Verschillende wegen tot participatie*. Antwerpen: UFSIA, faculteit Politieke en Sociale wetenschappen.
- Timmerman, C., Van der Heyden K., Ben Abdeljelil, y., & Geets, J. (2000). *Marokkaanse en Turkse nieuwkomers in Vlaanderen*. Onderzoek uitgevoerd door de Onderzoeksgroep Armoede, Sociale Uitsluiting en Stad (OASES), UFSIA - Universiteit Antwerpen.

- Timmerman C., Vranken, & Van Der Heyden, K. (eds.) (2001). *Komende generaties. Wat weten we (niet) over allochtonen in Vlaanderen*. Leuven: Acco, Minderheden in de Samenleving, Leuven/ Leiden
- Wekker, G. (2003). Een pas op de plaats en dan weer verder...In: M., Hermans, G., Ophem, G., Wekker & P., Rothenberg. *Het intersectionele denken in een Nederlandse en internationale context*. Den Haag: E-quality

Informatiebronnen op internet

- Loobuyck, P. (2004). De 'herpositionering' van het migratie- en migrantendebat. In: *Samenleving en Politiek*. 11, p. 21-29. geraadpleegd op 17 mei, 2005, op <http://www.flwi.ugent.be/cie/CIE2/loobuyck5.htm>
- Willems, P., (2002, 23 januari). *Visietekst integratie*. Geraadpleegd op 12 oktober, 2004, op <http://www.vlos.be>.
- *Praktijkvoorbeelden*. geraadpleegd op 15 mei 2005 op <http://www.pavem.nl>.
- *Vragen en antwoorden m.b.t. Gezinshereniging*. Geraadpleegd op 26 mei, 2005, op www.samv.be.
- *Gezinsvorming en gezinshereniging*. Geraadpleegd op 26 mei 2005, op www.vrouwenraad.be.